

χρωμάτων», οὗ ἡ ἐνικὴ ὀνομαστικὴ ἐπάναγκες εἶνε νὰ προσεγχθῇ ἐνζώγραφος.

Ἐπὶ παθητικῆς ἐννοίας παραλαμβάνονται καὶ οἱ εἰς ΗΣ λήγοντες τύποι, οἷον ἀρετιγραφῆς, μελαγγραφῆς, ὁστρειογραφῆς καὶ χρυσογραφῆς. Ἀλλὰ τὸ εὐγραφῆς εὐρίσκεται καὶ παθητικῶς εἰρημένον καὶ ἐνεργητικῶς (Ἀνθολ. Παλατ. Γ', 221 καὶ 65. 66). Τὸ παρ' Ἀγαθαγγέλω σελ. 137 Διδ. «ὁμοιογράφοι, εἰκονογράφοι, ἀκριβογραφεῖς, καλλωπισταί» ἐσχηματίσθη πιθανώτατα ἐξ ἐνικῆς ὀνομαστικῆς ἀκριβογραφεύς (Πρβ. καὶ χρυσογραφεύς). Ἀλλ' ἐν τοῖς εἰς Εὐριπίδην Σχολίοις Ὁρέστ. 872 ἔγραψεν ὁ Κόβητος «Διονύσιος ὁ κυκλογράφος» ἀντὶ τοῦ κυκλογραφεύς, ὃ ὅμοιον τὸ παρὰ Διονυσίῳ τῷ Ἀλικαρνασσεῖ π. Δειν. 11 «ὥστε Δεινάρχῳ λογογραφεῖ χρῆσθαι» ὁφείλον πάντως νὰ μετατυπωθῇ εἰς τὸ λογογράφῳ.

Τούτων οὕτως ἔχόντων, ἄτοπον καὶ ἀνελλήνιστον ἐξελέγχεται τὸ κυκλομένον ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς φωνῇ τηλέγραφος, ὅπερ οὐδὲν τοῦ καλλίγραφος καὶ μυθόγραφος διαφέρειν δύνανται μὲν ἀφροντίστως νὰ προφέρωσι καὶ νὰ συνηγορῶσιν αὐτῷ ἐκθύμως οἱ ἐκ τῶν τριόδων σύρρακες ἐπίδειξιν ἀμαθίης καὶ ἀκοσμίας ἐν φιλολογικαῖς ζητήμασιν ἐπιδεικνύμενοι, οὐχὶ δὲ καὶ οἱ ὁπωσδήποτε πεπαιδευμένοι καὶ προσβέοντες τὸ ἔξιωμα αὐτῶν ἐφ' ἡμῖν ὁ νόμος τῆς γλώσσης, ἀλλ' ἡμεῖς ἐπὶ τῷ νόμῳ. Τὸ προπροξύτονον τηλέγραφος παθητικὴν ἔχον κατὰ τοὺς κανόνας τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης δύνανται δὲ τλοῖ τὸν τῆλε γεγραμμένον, οὐχὶ τὸν τῆλε γράροντα, ὅστις σημαίνεται δι' ὀνόματος παροξυτόνου τηλεγράφος, ὁμοίως ἐσχηματισμένου τῷ τηλεσκόπος, οὗ παθητικὸν εἶνε τὸ τηλεσκόπος. Πρβ. καὶ πρωτογράφος καὶ πρωτόγραφος. Περὶ τοῦ τηλεβόλος καὶ τοῦ τηλεμάχος ἢ τηλέμαχος θὰ διελιάσωμεν ἄλλοτε.

Ἀποδοκιμαστέον εἶνε καὶ τὸ ἐπ' ἐνεργείᾳ συνήθως λεγόμενον ἀνορθόγραφος. Ὡς τονίζεται ὀρθογράφος, οὗ φέρεται χρῆσις παρὰ Σουΐδα λ. ἀνώγειον, οὕτως ὀφείλει νὰ τονίζηται καὶ ἀνορθογράφος. Πρβ. δωροδόκος καὶ ἀδωροδόκος, ἐργολάβος καὶ σὺνεργολάβος, κληρονόμος καὶ συγκληρονόμος, λεπτολόγος καὶ ὑπολεπτολόγος, κτλ. Ἐτι δὲ κισσοφόρος καὶ φιλοκισσοφόρος, κτλ. Τὸ ὀνομαστικὸν λέγεται κυνηγός - φιλοκύνηγος, κτλ.

Ο ΚΟΙΝΩΝΙΣΜΟΣ ΕΝ ΓΕΡΜΑΝΙΑ

Ἡ διπλῇ ἀπόπειρα δολοφονίας, ἡ ἐσχάτως λαβοῦσα χώραν κατὰ τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Γερμανίας, περισπᾷ ἀνεμφισβόλως πρὸς στιγμὴν τὸ διαφέρειν καὶ τὴν περιέργειαν τοῦ εὐρωπαϊκοῦ δημοσίου ἀπὸ τοῦ ἄλλου εὐρωπαϊκοῦ ζητήματος, τὸ ὁποῖον ἐπὶ τοσοῦτον χρόνον συζητηθὲν καὶ ἀνελυθὲν, χάριν τοῦ

ὁποίου τοσοῦτοι ἔρρευσαν κρουνοὶ μελάνης καὶ πότμοι αἵματος, παρίσταται ἤδη εἰς ὀριστικωτέραν κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον λύσιν ἐν τῇ πρωτεύουσῃ τῆς γερμανικῆς αὐτοκρατορίας. Παρὰ τὸ ἀνατολικὸν ζήτημα, τοῦ ὁποίου εὐκταία τις καὶ σύμφωνος πρὸς τὰς ἀξιώσεις τοῦ νεωτέρου πολιτισμοῦ λύσις ἀναμένεται ἐκ Βερολίνου, ἕτερον ζήτημα ἐπασχολεῖ τοὺς ἀνωτέρους πολιτικούς κύκλους ἐν τῇ παρὰ τὸν Σπρέαν γερμανικῇ πρωτεύουσῃ, τὸ ὅποιον εἰ καὶ μερικὴν μόνον σημασίαν κεκτημένον, εἰ καὶ μὴ ἀπτόμενον ἀπ' εὐθείας ζέων σχέσεων καὶ συμφερόντων, ἐνδιαφέρει ἐν τούτοις τὸ δημόσιον πνεῦμα ἐν Εὐρώπῃ, τὸ ὅποιον ἐν τῇ ἐπανειλημμένῃ ἀποπειρᾷ δολοφονίας κατὰ τοῦ αὐτοκράτορος Γουλιέλμου διορᾷ τὰς σκέψεις καὶ τάσεις τολμηροῦ κοινωνικοῦ κόμματος ζητοῦντος διὰ παντὸς μέσου, μέχρι καὶ αὐτῆς τῆς δολοφονίας, τὴν ἐκδήλωσιν τῶν τολμηρῶν αὐτοῦ σχεδίων, ἐνώπιον οὐδενὸς κωλυομένου προκρίμματος ἀπέναντι τῆς πραγματώσεως τοῦ κοινωνικοῦ αὐτοῦ ἰδεώδους, μέλλοντος ἴσως μετ' ὀλίγον διὰ τοῦ πυρός καὶ τοῦ σιδήρου, διὰ τῆς καταστροφῆς καὶ τῆς ἐρημώσεως ν' ἀποπειραθῇ τὴν ἀνίδρυσιν τοῦ ὑπ' αὐτοῦ σχεδιαζομένου νέου κοινωνικοῦ καθεστώτος. Οἱ χρόνοι τοῦ Τρόμου καὶ τοῦ Δήμου τῶν Παρισίων θέλουσιν ἴσως θάττον ἢ βράδιον διαταράξει τὸν βίον τῆς γερμανικῆς ἱστορίας, ὃ δὲ καπνὸς καὶ ἡ ἀστραπὴ, ἡ ἐξελθοῦσα ἀπὸ τῆς στενῆς ὀπῆς τοῦ πυροβόλου, τοῦ διεθυνθέντος κατὰ τῆς πολιτικῆς κεφαλῆς τοῦ νέου τῆς Γερμανίας Βασιλέως, εἶναι κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἀπαισίον προοιωνισμὸν καὶ προμήνυμα τῆς καταγίγδος, τῆς ἐπικειλούσης νὰ κλονίσῃ ἐκ θεμελίων τὸ νεοτευχὲς οἰκοδόμημα τῆς γερμανικῆς ἐνότητος. Ὅντως τελεῖται τι παράδοξον σήμερον ἐν τῷ βίῳ τοῦ γερμανικοῦ ἔθνους. Ὀλίγοι χρόνοι περῆλθον μόλις, ἀφ' οὗ ἐξηγέρθη ἀπὸ τῶν μεταφυσικῶν αὐτῆς ὀνείρων ἡ Γερμανία, ἀνακινεῖται καὶ πραγματοῦσα ἐν τῇ εὐρωπαϊκῇ ἱστορίᾳ τὸν λόγον τοῦ μέλλοντος, καθὰ προεφήτευσεν ὁ Ἐγγελοῦ καὶ καθὰ δισχυρίζετο ἐν τῇ ἐθνικῇ αὐτῆς φιλαυτίᾳ καὶ ὑπεροφίᾳ μετὰ τὸν θρίαμβον τοῦ Σεδάν καὶ τὴν πτώσιν τῆς Γαλλίας, εἶναι νωπὰ εἰσέτι αἱ δάφναι τῶν πολεμικῶν αὐτῆς θριάμβων, καὶ ἰδοὺ εἰσέρχεται καὶ πάλιν εἰς τὸ στάδιον νέων πειρασμῶν καὶ νέας δοκιμασίας. Ὁ ἀκαταγώνιστος ἀθλητὴς τῆς χυδῆς παρίσταται σήμερον ἐνώπιον τοῦ ἐκπεπληγμένου εὐρωπαϊκοῦ δημοσίου σκαλὸς τις μέθυσοις, αὐτοκτονῶν ἐν ἀγνοίᾳ, ἀντικείμενον οἴκτου τοῖς φίλοις, καταγέλωτος τοῖς πολεμίοις. Ἐν μέσῳ τῆς φαινομενικῆς δόξης, τῆς περιβαλλούσης τὸ γερμανικὸν πνεῦμα, ἀπαισίως τις σκιὰ παρενοχλεῖ καὶ ταραττει τὸ ἐτάζον τοῦ ξένου παρατηρητοῦ βλέμμα. Καθ' ἣν στιγμὴν ἡ Γερμανία καλεῖ ἐν τῇ πρωτεύουσῃ αὐτῆς τοὺς ἀντιπροσώπους τῶν μεγάλων εὐρωπαϊκῶν δυνάμεων, ὅπως ὑπὸ τὴν αἰγίδαν αὐτῆς καὶ τὴν πρωτοβουλίαν συσκεφθῶσι περὶ τοῦ δυσχερεστάτου πῶν εὐρωπαϊκῶν ζητημάτων, καθ' ἣν στιγμὴν ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ ἀρχιγερματέως αὐτῆς μέλλουσι νὰ τεθῶσι νέαι βάσεις τῆς εὐρωπαϊκῆς εἰρήνης καὶ ἰσορροπίας, ἡ εἰρηνεὶα τῆς εἰραρμένης ἔρχεται ταραττουσα τὴν χα-

ρὴν τῆς γερμανικῆς φυλῆς ἐπὶ τῇ σπουδαιότητι ταύτῃ τῆς κοσμοϊστορικῆς αὐτῆς ἀποστολῆς ἐν τῇ νεωτέρᾳ ἱστορίᾳ. Ἡ δὲ ἀπαισίᾳ χεὶρ ἀγνώστου καὶ ἀμφιβόλου μέλλοντος ἀποτυποῦ ἐπὶ τῆς μετόπης τοῦ νέου γερμανικοῦ οἰκοδομήματος τὸ μαιράϊον ἐκεῖνο *Μανέ, Θεκέλ, Φάρε* τοῦ δείπνου τοῦ Βαλ-τάσσαρ.¹

Τοιούτως σκέψεις πκρήγαγεν ἀναμφιβόλως τὸ τελευταῖον γεγονὸς εἰς τὸ πνεῦμα παντὸς τὴν ἐσωτερικὴν τῆς Γερμανίας κατάστασιν καλῶς εἰδότες καὶ ἀνεξαρτήτως πάσης συμπληθείας περὶ τοῦ παρόντος καὶ τοῦ μέλλοντος αὐτῆς κρίνοντες. Ἡ ἀπόπειρα τῆς κατὰ τοῦ αὐτοκράτορος δολοφονίας δὲν εἶναι μεμω-νωμένη τις πράξις, ἀνεξάρτητος τῆς ἐσωτερικῆς καταστάσεως τῆς χώρας, τῆς ζωῆς, ζυμώσεως, ἣν ἀπὸ τινος χρόνου ἐν τῷ καθόλου αὐτῆς βίῳ ὑφίσταται ἡ Γερμανία· εἶναι παράφρων ἔκφρασις τῶν παθῶν καὶ τῶν αἰσθημάτων, τὰ ὅποια συγκινοῦσιν ἀπὸ ἱκανοῦ χρόνου τάξιν τινὰ τῆς γερμανικῆς κοινωνίας, διακδή-λωσις καθολικῆς συνωμοσίας, ἀπειλούσης τὰς βάσεις αὐτῆς καὶ τὸ μέλλον· εἶναι τὸ ἀπαίσιον προκνήκρουσμα τοῦ ἀρχομένου πολέμου μεταξὺ δύο τάξεων, τῆς τάξεως τῆς ἐκπροσωπούσης τὴν ἐργασίαν καὶ τῆς ἐκπροσωπούσης τὸ κε-φάλαϊον. Ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Γερμανίας ἐν τῇ νέᾳ αὐτοκρατορίᾳ οὐδεμίαν ἐκ-προσωπεῖ εἰδικὴν προσωπικὴν ἀρχήν, οὐδαμῶς τυγχάνει ὁ ἀκρογωνιαίος λίθος τοῦ κοινωνικοῦ καὶ πολιτικοῦ αὐτῆς οἰκοδομήματος, οὗ ἀφαιρουμένου δύνα-ται νὰ καταρρεύσῃ ἀμέσως τὸ οἰκοδόμημα· ἐνώπιον τῆς Γερμανίας δὲν κέ-κτιται τὴν ἀπόλυτον ἐκείνην αὐθεντίαν, ἣν ἐκέκτηντο ἄλλοτε ἐν Γαλλίᾳ ἐπὶ παραδείγματι ὁ πρῶτος καὶ ὁ τρίτος Ναπολέων, συνεπῶς ἡ ζωὴ αὐτοῦ ἢ ὁ θάνατος ἤκιστα προάγει τὰς ἐλπίδας καὶ τὸ μέλλον τῆς κοινωνικῆς ἐκεί-νης μερίδος, μέλη τῆς ὁποίας ἐξετέλεσαν ἀμφοτέρως τὰς δολοφόνους ἀποπεί-ρας· τοῦ αὐτοκράτορος θνήσκοντος σήμερον ἢ αὔριον, ἤκιστα ἀλλοιοῦται τὸ κοινωνικὸν καὶ πολιτικὸν οἰκοδόμημα τοῦ νέου γερμανικοῦ κράτους, ἡ αὐτὴ δὲ τάξις καὶ αἱ αὐταὶ κοινωνικαὶ σχέσεις θέλουσι συνεχισθῆ καὶ ἐν τῷ μέλ-λοντι. Τούτου τεθέντος, τὸ τάλημα τῆς κατὰ τοῦ αὐτοκράτορος δολοφονίας ὀφείλει νὰ ἐξετασθῇ οὐχὶ ὡς ἀπόπειρα καθ' ἑνὸς προσώπου, ἐν τῷ ὁποίῳ ἐκ-προσωπεῖται ὠρισμένη τις ἄρχουσα πολιτικὴ ἰδέα, ἀλλ' ὡς ἡ δημοσία καὶ διὰ πραγμάτων διακλήρυξις τοῦ μίτους καὶ τῆς ἐκδικήσεως, ὑφ' ἧς κατέχε-ται κοινωνικὴ τις μερίς ἐν Γερμανίᾳ. Ἡ ἐργατικὴ τάξις διὰ τῆς ἀποπείρας ἐκείνης προκαγγέλλει τὸ μῖσος αὐτῆς, τὸν ἐμπράκτως ἀρχόμενον πόλεμον κατὰ τῆς τάξεως τῆς ἐκπροσωπούσης τὸ κεφάλαϊον. Καὶ τίς εἶναι ὁ ἐξοχώ-τατος, ὁ περιφανέστατος ἀντιπρόσωπος τῆς τάξεως, καθ' ἧς κηρύττει τὸν πό-λεμον ἡ ἐργατικὴ τάξις, εἰμὴ αὐτὸς ὁ αὐτοκράτωρ; Ἡ ἀπαισίᾳ λοιπὸν ἀπό-πειρα τοῦ Χέδελ καὶ τοῦ Νόβιλιγκ ὀφείλει νὰ θεωρηθῇ ὡς προκαταρκτικὸς

1 Ἐγγράφοντο ταῦτα καθ' ἣν ἐποχὴν συνήρχοντο ἐν Βερολίνῳ οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν μεγάλων τῆς Εὐρώπης δυνάμεων πρὸς ἐξεύρεσιν μέσων συνδιαλλαγῆς μεταξὺ Ἀγγλίας καὶ Ῥω-σίας ἐπὶ τοῦ ἀνατολικοῦ ζητήματος.

τις ἀκροβυλισμοὺς τοῦ ὑφισταμένου ἤδη ἀγῶνος μεταξὺ τῶν δύο κοινωνικῶν τάξεων ἐν Γερμανίᾳ, οὐχὶ δὲ οὔτε ὡς τυχαίαι, οὔτε ὡς λελογισμένη εἰδικὴ ἀπόπειρα κατὰ τῆς ζωῆς τοῦ αὐτοκράτορος.

Ὁ πανθεῖσμός, ἔγραφέ ποτε ὁ Ἑρρίκος Χάινε, εἶναι ἡ ἀπόκρυφος θρησκεία, τὸ δημόσιον μυστικὸν τῆς Γερμανίας· ἀνκλόγιως δύναται τις νὰ εἴπῃ σήμερον, ὅτι ὁ κοινωνισμός, ὁ πανθεῖσμός οὗτος ἐν τῷ κοινωνικῷ βίῳ τῆς ἀνθρωπότητος, εἶναι οὐχὶ ἡ ἀπόκρυφος ἀλλ' ἡ δημοσία κοινωνικὴ καὶ πολιτικὴ πίστις τῆς συγχρόνου Γερμανίας, πράγματι ἐκπροσωπούμενη ἐν ταῖς ποικίλαις, ἐν αὐταῖς ταῖς μᾶλλον ἀντιθέτοις σφαίραις τοῦ βίου καὶ τῆς ἐπιστήμης. Κοινωνισταὶ ἀκαδημαϊκοὶ (Catheder Socialisten), κοινωνισταὶ δημοκρατικοί, κοινωνισταὶ συντηρητικοί, κοινωνισταὶ χριστιανοὶ τείνουσι κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον, οἱ μὲν ῥιζικώτερον, οἱ δὲ μετριώτερον, ἐπιζητοῦντες διὰ διαφόρων μέσων τὴν μεταρρύθμισιν τοῦ ὑφισταμένου κοινωνικοῦ καθεστώτος· ἀπὸ τοῦ περιδοῆτου μυστικοσυμβούλου Wagener, τοῦ ἐξ ἀπορρήτων τοῦ Βίσμαρκ, μέχρι τοῦ τελευταίου χειρῶνκτος ὁ κοινωνισμός κέκταται ὁπαδοὺς καὶ προσηλύτους ἐν Γερμανίᾳ. Εἶναι ἄρα ἀλήθεια, μήπω ἀποκαλυφθεῖσα εἰσέτι τελεία ἐν τῇ ἱστορίᾳ, μέλλουσα νὰ ἀναδημιουργήσῃ τὴν νεωτέραν κοινωνίαν, ἡ νόσος κατατρύχουσα τὸ νεώτερον πνεῦμα, τερηδὼν τὸν ὀργανισμόν τῆς καθ' ἡμᾶς ἐποχῆς διαβιβρώσκουσα; Δὲν ἐπιθυμῶ νὰ εἰσέλθω σήμερον καθ' ὁλοκληρίαν εἰς τὴν συζήτησιν τοῦ σκολιοῦ καὶ περιπλόκου τούτου ζητήματος. Γὰρ τεκταινόμενα ἀπὸ τινος χρόνου ἐν Γερμανίᾳ, ἡ ἀδόξιος αὐτῆς θέσις ἐν τῷ μέλλοντι συνεπείχῃ τῆς κοινωνιστικῆς κινήσεως, ἥτις ταράσσει ἐν τοῖς τελευταίοις χρόνοις τὸν ἐσωτερικὸν αὐτῆς διάκασμον, ἡ προσυχὴ τοῦ εὐρωπαϊκοῦ δημοσίου ἐπὶ ὑποθέσεως λαμβανούσης ὁσημέραι εὐρυτέρας διαστάσεις ἐν τῇ νεωτέρᾳ κοινωνίᾳ, δυναμένης ἔτι νὰ ταράξῃ τὸ πνεῦμα καὶ ἐν τῷ κατόπιν χρόνῳ, πάντα ταῦτα μὲ πικρωθεῖσιν εἰς τὴν δικτύωσιν τοῦ εὐρωπαϊκοῦ τούτου καταστάντος ζητήματος, τὸ ὁποῖον εὐτυχῶς διὰ τὴν ἑλληνικὴν κοινωνίαν ἀντικειμενικὴν μόνον κέκτηται σήμερον σημασίαν, ἕνεκα τοῦ ὀργανισμοῦ καὶ τῆς ἐν γένει ἠθικῆς καὶ κοινωνικῆς αὐτῆς καταστάσεως.

Α'

Ὁ κοινωνισμός, καὶ ὑπὸ τὴν λέξιν ταύτην ἐννοῶ ἀμφοτέρως τὰς κοινωνικὰς αἰρέσεις τὰς ἐπιζητούσας τὴν ἀνατροπὴν τοῦ ἤδη ὑφισταμένου κοινωνικοῦ καθεστώτος ἐν τῇ ἐσπερίᾳ Εὐρώπῃ, αἵτινες διακρίνονται ἐν τῇ συγχρόνῳ ἐπιστήμῃ διὰ τῶν ὄρων Socialisme καὶ Communisme καὶ αἵτινες εἰ καὶ διαφέρουσιν ἀλλήλων ὑπὸ τινος ἐπόψεως, ἀλλὰ συναντῶνται καθ' ὅσον τείνουσι πρὸς τὴν πραγμάτωσιν τοῦ αὐτοῦ σκοποῦ καὶ τοῦ αὐτοῦ ἰδεώδους, δὲν εἶναι γέννημα τῆς προτερίας, οὔτε χρονολογεῖται ἀπὸ τῶν τελευταίων τούτων δεκκετηρίδων, καθ' ἃς πρέσβη ὡς αὐτοτελής κοινωνικὴ ἰδέα, εὐαγγελίζο-

μένη τὴν προσεχῇ αὐτῆς βασιλεῖαν ἐν τῷ νέῳ κόσμῳ καὶ ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς ἐπιστήμης διαμφισβητοῦσα τοὺς τίτλους καὶ τὰς περγαμηνὰς τῆς ὑπάρξεως καὶ τῆς αὐθεντείας ἐν τῇ κοινωνίᾳ τοῦ μέχρι τοῦδε ἰσχύοντος κοινωνικοῦ καὶ πολιτικοῦ καθεστῶτος. Ἀπὸ παλαιτάτου ἤδη χρόνου πρέστη ἐν τῷ βίῳ τῆς ἀνθρωπότητος καὶ ἐν τῇ θεωρίᾳ καὶ ἐν τῇ πράξει ὡς δημιουργικὴ ἀρχὴ τῶν κοινωνιῶν καὶ τῶν ἀτόμων. Παραλείπων τὰς πρωτογενεῖς κοινωνίας, ἐν τῷ κοινωνικῷ τῶν ὁποίων ὀργανισμῷ δύναται τις νὰ διακρίνῃ πολλὰ κοινωνιστικὰ στοιχεῖα, καὶ αἵτινες τούτου τοῦ λόγου ἕνεκα κατέστησαν ἰδεώδεις καὶ πρότυπον τῶν πλείστων νεωτέρων κοινωνιστικῶν συλλήψεων, παρατηρῶ ὅτι ἐν τῇ ἐλληνικῇ ἀρχαιότητι κατὰ κοινωνιστικὰς ἀρχὰς ὁργανώθησαν αἱ δωρικαὶ πολιτεῖαι τῆς Κρήτης καὶ τῆς Σπάρτης, ὧν ἡ σύστασις ἀπεδίδετο ὑπὸ τῶν ἀρχαίων εἰς δύο κοινωνικοὺς μεταρρυθμιστάς, τὸν Μίνωα καὶ τὸν Λυκοῦργον, σύστημά τι κοινοκτησίας καθιεροῦσαι, ἐλαχίστην δὲ εἰς τὸν θεσμόν τοῦ γάμου, ἕνα τῶν θεμελιωδεδεσμάτων ἀνκντιρρήτως θεσμῶν καὶ τῶν ζωτικωτάτων ὅρων πάσης πολιτικῆς κοινωνίας, ἀποδίδουσαι σημασίαν. Κατὰ πόσον ἐν τούτοις αἱ πολιτεῖαι αὗται συνετέλεσαν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν καὶ προαγωγὴν τοῦ ἀρχαίου πολιτισμοῦ, γνωρίζει πᾶς ὁ καὶ ἐπ' ἐλάχιστον τὴν ἐλληνικὴν ἱστορίαν μελετήσας.

Ὁ κοινωνισμὸς ὡς ἐπιστημονικὴ ἢ κοινωνικὴ θεωρία, διαμφισβητοῦσα τὸ καθεστῶς, ἐπιφαίνεται ἰδίως ἐν χρόνοις κοινωνικῆς ἐκλύσεως καὶ πολιτικῆς τῶν ἐθνῶν πτώσεως· τολμηρὰ θεωρητικὰ πνεύματα, ἀδημονοῦντα ἐπὶ τῇ ἀρχούσῃ καταστάσει, ζητοῦσι τὴν παρηγορίαν καὶ τὴν ἀνάπαυσιν τοῦ πνεύματος αὐτῶν εἰς τὰς χιμαίρας· ἀντὶ τῆς ρωπογραφίας τοῦ παρόντος ὑποδεικνύουσι καὶ προτάττουσι τὴν ἰδεώδη εἰκόνα ἀγνώστου τινὸς κοινωνικοῦ κόσμου, οὗ ἡ περχγμάτωσις μόνη δύναται νὰ σώσῃ καὶ νὰ ἀναζωογονήσῃ τὴν ἤδη καταρρέουσαν κοινωνίαν. Ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν γεγραμμένην τοιούτων ἰδεῶν καὶ τοιούτων τάσεων ἀπαντῶμεν κατὰ πρῶτον ἐν τῇ πολιτικῇ τῶν λαῶν ἱστορίᾳ τὸ ἀριστοῦργημα κοινωνιστικῆς συλλήψεως, τὴν *Πολιτείαν* τοῦ Πλάτωνος.

Μετὰ τὸν πελοποννησιακὸν πόλεμον ἡ ἐλληνικὴ κοινωνία κατέρρεεν, ἔρμειον τῶν ἐμφυλίων αὐτῆς ἐρίδων καὶ διαιρέσεων. Οἱ ὅροι τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τοῦ κακοῦ, τοῦ δικαίου καὶ τοῦ ἀδίκου εἶχον διαμφισβητηθῆ ὑπὸ τῆς σοφιστικῆς διδασκαλίας, ἥτις ἀπὸ τῆς θεωρίας ἀρξικμένη ἐλυμαίνετο ἤδη τὴν τότε κοινωνίαν καὶ ἐν τῇ πράξει. Ἐν τοιαύτῃ καταστάσει ἡθῶν καὶ περχγμάτων ὁ Πλάτων, τὸ τολμηρότατον καὶ αἰθεριώτατον τῶν πνευμάτων πάντων τῶν αἰώνων ἐφάντάσθη καὶ διετύπωσε τὴν κοινωνιστικὴν αὐτοῦ *Πολιτείαν*. Κατάργησις τοῦ γάμου, τῆς ἰδιοκτησίας, διαίρεσις τῶν πολιτῶν εἰς αὐστηρῶς κεχωρισμένους ἀπ' ἀλλήλων κοινωνικὰς τάξεις, παντοδυναμία τῆς πολιτείας ἐπὶ τοῦ ἀτόμου, ἡ ὑπ' αὐτῆς ἀνατροφὴ καὶ χεῖραγωγία αὐτοῦ ἀπὸ τῆς γεννήσεως μέχρι τοῦ θανάτου, τοιοῦτον ἐν ὀλίγαις λέξεσι τὸ

ἀντικείμενον καὶ ὁ σκοπὸς τῆς πλατωνικῆς πολιτείας. Κατὰ πόσον ἐν τοῦτοις καὶ αὐτὸς ὁ ἰδανικὸς τῆς πολιτείας ὄνειροπόλος εἶχε πεποίθησιν εἰς τὴν φιλοσοφικὴν αὐτοῦ ἔμπνευσιν, κατὰ πόσον ὁ νέος Πυγμαλίων ἐπίστευσεν εἰς τὴν ζωὴν τοῦ τέκνου τοῦ ἔρωτός του, τῆς πολιτικῆς αὐτοῦ Γαλατείας, δεικνύουσιν οἱ ἐπόμενοι ἐν τῷ τέλει τῆς Πολιτείας αὐτοῦ στίχοι: «Ἐπὶ γῆς γε οὐδαμῶς οἶμαι αὐτὴν εἶναι· ἀλλ' ἐν οὐρανῷ ἴσως παράδειγμα ἀπόκειται τῷ βουλομένῳ ὁρᾶν, καὶ ὁρῶντι, ἑαυτὸν κατοικίζειν, διαφέρει δὲ οὐδὲν εἴτε που ἐστίν, εἴτε ἔσται· τὰ γὰρ ταύτης μόνῃς ἂν πράξειεν (ὁ φιλόσοφος), ἄλλῃς δὲ οὐδεμιᾶς»¹. Τοιαύτη ἡ Πολιτεία τοῦ Πλάτωνος, ἀφ' ἧς χρονολογεῖται πράγματι ἡ πρώτη τοῦ κοινωνισμοῦ ἀπόπειρα πρὸς κριτικὴν ἀνάλυσιν τῆς μέχρι τῆς σήμερον ὑφισταμένης κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον τάξεως ἐν τῇ κοινωνίᾳ, καὶ ἥτις ἐχρησίμευσεν ἰδίως ὡς πρότυπον καὶ ὡς ὑπόδειγμα πάσης κοινωνιστικῆς χιμαίρας ἐν τοῖς νεωτέροις χρόνοις.

Ὁ κοινωνισμὸς ἔσχε πρὸς τῷ Πλάτῳ τὸν ἐξοχώτατον καὶ τὸν τελειότατον ἐν Ἑλλάδι ἀντιπρόσωπον· ἀλλὰ δὲν ἐξῆλθε τῆς θεωρίας, προσθέτων μίαν εἰσέτι ἀρχὴν δικαιοσύνης καὶ πάλῃ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς πτώσεως τῆς ἐλληνικῆς κοινωνίας. Ἐκ τῶν Στωϊκῶν καὶ τῶν Ἐπικουρείων, τῶν τελευταίων τούτων ἀπηχήσεων τῆς ἐλληνικῆς ἐπιστήμης, οἱ μὲν Ἐπικουρεῖοι περὶ πτόντως μόνον ἠσχολήθησαν περὶ κοινωνικὰ ζητήματα, οἱ δὲ Στωϊκοὶ διαφόρως λίαν ἐμελέτησάν αὐτὰ καὶ ἐπραγματεύθησαν. Οὕτως ὁ Ζήνων καὶ ὁ Χρύσιππος ἐν ταῖς ἀπολεσθεῖσαις αὐτῶν *Πολιτεῖαις* συνηγόρησαν μὲν ὑπὲρ τῆς κοινογαμίας, ἐνῶ ἐκ τοῦναντίου ὁ δεύτερος κατεπολέμησεν ἀλλαχοῦ τῶν συγγραμμάτων του τὰς ἰδέας τοῦ Πλάτωνος περὶ κοινοκτησίας.

Τῶν Στωϊκῶν ἡ ἐπίδρασις καταφάνεται καθαρώτερον ἐν Ρώμῃ. Γνωστὸν ὅποῃαι σχέσεις συνέδρον τοὺς ἐξ Ἑλλάδος μεταναστεύσαντας εἰς Ρώμην φιλοσόφους μετὰ τῶν ἐγκρίτων πολιτικῶν ἀνδρῶν αὐτῆς· ἡ δὲ στάσις τῶν Γράκχων, ἡ ἀπόπειρα ἐφαρμογῆς ἰσοκτησίας τινὸς ἐν τῇ ρωμαϊκῇ πολιτείᾳ, καὶ ἂν ὑποτεθῇ ὅτι προήλθεν ἐκ πολιτικῆς ἀνάγκης λογικωτέρας τινὸς καὶ δικαιότερας ἀναδιοργανώσεως τῆς κοινωνίας, οὐχὶ δὲ ἐξ ἀπλῆς φιλοδοξοῦ δημογωγίας, δύναται ν' ἀναζητηθῇ κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον ἐν ταῖς ἐλληνικαῖς θεωρίαις, αἵτινες τοσοῦτον εἶχον ἐπιδράσει ἐπὶ τοῦ βίου καὶ τῆς ἐπιστήμης τῶν Ρωμαίων. Ἀλλ' ἡ ἰδέα τῆς ἀτομικότητος καὶ τῶν δικαίων αὐτῆς ἐν τῇ κοινωνίᾳ καὶ ἡ πολιτικὴ τῶν Ρωμαίων ὀρθοφροσύνη κατίσχυσαν πάσης ἀνατρεπτικῆς ἀποπείρας κατὰ τῆς ὑφισταμένης κοινωνικῆς τάξεως.

Ἐν τῇ πτώσει τοῦ ἀρχαίου κόσμου, ἐν τῇ παντελεῖ αὐτοῦ ἐξάντλήσει καὶ διαλύσει ἐπιφάνεται ἐπὶ τῆς σκηνῆς τῆς ἱστορίας ὁ Χριστιανισμὸς. Ποῖον εἶναι τὸ ἀληθές αὐτοῦ πνεῦμα, τίς ἡ ἐξάρχουσα σκέψις ἐν τῇ ὑπ' αὐτοῦ ἐπαγγελθείσῃ κοινωνικῇ ἀναγεννήσει; Ὑπάρχουσιν ἀντιφωναί περὶ τούτου: ὁ κοινωνισμὸς, ὁ ἀρχαιότερος ἰδίως, ἀνεζήτησεν ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ τὴν πηγὴν

¹ Πλ. Πολιτ. 592, Α, Β.

τῶν κοινωνικῶν αὐτοῦ μεταρρυθμίσεων, ἀλλ' οὐχ ἥττον καὶ οἱ ἐναντίοι διὰ τοῦ Εὐαγγελίου προσπαθοῦσι νὰ καταπολεμήσωσι τὰς κοινωνιστικὰς θεωρίας. Βέβαιον ἐν τούτοις εἶναι ὅτι, καθ' ἣν ἐποχὴν ὁ χριστιανισμὸς ἀπεκαλύφθη καὶ διεμορφώθη, ἐν χρόνοις καθολικῆς τῶν ἡθῶν πτώσεως καὶ ἐκλύσεως, ὁ μὲν πλοῦτος καὶ ἡ ὕλική εὐζωΐα ἦσαν προνόμιον ἐλαχίστης κοινωνικῆς μερίδος, κακίστην ποιουμένης αὐτῶν χρῆσιν, ἐνεκα δὲ τῶν μακρῶν πολέμων εἶχεν ἐπέλθῃ παντελὴς οἰκονομικὴ καταστροφή τῆς κοινωνίας, αἱ κατώτεραι τάξεις, θύματα τῆς ὑπεροφίας καὶ ἀλαζονείας τῶν πλουσίων, διετέλουν εἰς κατὰστασιν ἀπογνώσεως· ἡ ἐργασία εἶχε περιφρονηθῇ, ἡ δὲ ἀρπαγὴ καὶ ὁ δόλος, προχειρότερα μέσα τῆς ἐκμεταλλεύσεως τῶν πολλῶν ὑπὸ τῶν ὀλίγων, ἦσαν αἱ ἀποκλειστικαὶ πηγαὶ τοῦ πλούτου, προάγοντος τὴν ὀκνηρίαν, τὴν ἀσυνειδησίαν, μεταποιήσαντος πράγματι τὴν κοινωνίαν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης εἰς συρφετὸν ὄντων ὑπὸ ταπεινῶν ἐνστάτων ἐλχουομένην, οὐδεμίαν δ' ἄνω-τέραν ἠθικὴν ἀποφιν τοῦ βίου δυναμένην νὰ συλλάβῃ καὶ νὰ κατανοήσῃ.

Ἡ ἡδονὴ τῆς γαστρος, τὸ θεμελιώδες τοῦτο δόγμα τῆς φιλοσοφίας τῶν Ἑπικουρείων, ἢ ἱκανοποίησις τῶν αἰσθήσεων ἦσαν τὸ ἄκρον ὄωτον, ἡ ὑπερ-τάτη ἐνσχόλησις τῆς ὀργιαζούσης ἐκείνης κοινωνίας. Πρὸς τὴν ἠθικὴν ταύτην τῆς ἐποχῆς κατὰστασιν ὁ χριστιανισμὸς ἦλθεν εἰς προφανῆ ρῆξιν. Εἶχεν ἀνάγκην προσκλύτων καὶ τοιούτους ἠδύνατο νὰ στρατολογήσῃ μόνον μετὰ τῶν κατωτέρων, τῶν ἀδικουμένων τάξεων· εὐκοπώτερον γάρ ἐστι κάμηλον διὰ τρυμα-λίας βασιδὸς εἰσελθεῖν, ἢ πλούσιον εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ εἰσελθεῖν. Καὶ ἐν τῇ συνειδήσει ταύτῃ κατήρξατο τῆς ἀποσταλῆς αὐτοῦ ἐν τῇ κοινωνίᾳ ἐκείνῃ. Ὅπως θριαμβεύσῃ, ὤφειλε νὰ ἔλθῃ εἰς σύγκρουσιν, νὰ κηρύξῃ τὸν πόλεμον κατὰ τοῦ ἄρχοντος πνεύματος, νὰ ὑποκαταστήσῃ εἰς αὐτὸ ἐτέραν δημιουργικὴν τῆς κοινωνίας ιδέαν, καὶ οὕτως ἀντέταξεν εἰς τὴν ἀκολασίαν, εἰς τὰς ὕλικας ἀπολαύσεις τοῦ βίου, εἰς τὸν πλοῦτον ἕτερον, ὅπως ἀντίθετα ιδεώδη—τὴν ἀγκμίαν, τὸν ἀσκητισμὸν, τὴν πενίαν.

Ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῶν θεωριῶν τούτων οἱ πρῶτοι χριστιανοὶ εἶχον σχη-ματίσει κοινωνίας, καθιερύσας τὴν κοινότητά τῶν κτήσεων, τὴν ἐγκράτειαν, τὴν λιτότητα ἐν ταῖς σχέσεσι τοῦ βίου καὶ τῆς οἰκογενείας. Ἀλλ' αἱ ἀπό-πειραι αὗται ἦσαν σποραδικὰ μόνον φαινόμενα, μεμονωμένα, οὐδεμίαν σχόντα καθολικὴν ἀνάπτυξιν καὶ σημασίαν· καὶ ἐξηφανίσθησαν ἐν τῷ μέσῳ τῶν ἐρη-μιῶν τῆς ἀνατολῆς ἀθορύβως, ἄνευ ἀπηχήσεως, χωρὶς οὐδεμίαν νὰ προσθέ-σωσι σελίδα ἐν τῷ βίῳ τῆς ἀνθρωπότητος. Ὁ ἀσκητισμὸς ἐκεῖνος, ὅς τις ἀνε-πτύχθη καὶ ἐφθαρμόσθη ἐν μέρει, δὲν ἦτο ἢ καθαρὰ ἄρνησις τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως καὶ προσωπικότητος, διδάξας τὴν ἀποκαρτέρησιν, φονεύσας ἅπαντα τὰ ἐνσικτα, τὰ αἰσθηματικά καὶ τὰ πάθη τὰ τοσοῦτον ἀναγκαῖα εἰς τὴν ζωὴν καὶ τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος ἐν τῷ βίῳ αὐτοῦ καὶ ἔθηκε τὸν τελευταῖον λίθον ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ ἀρχαίου κόσμου, ὅστις τότε μόνον ἀνεγεννήθη, ὅποτε οἱ ἐκ βορρᾶ βάρβαροι προσήλθον κομίζοντες νέας ἀρχάς,

νέαν ζωὴν καὶ εὐρωστίαν εἰς τὸ ἐξυπνλημένον ἐκεῖνο σῶμα τῆς ἀρχαίας κοι-
νωνίας.

Κατὰ τὸν μεσαιῶνα ἐγένοντο πολλὰ ἀπόπειραι ἐν τῇ δύσει πρὸς ἐφαρμο-
γὴν τῶν θεωριῶν τούτων τοῦ κοινωνισμοῦ· ἐνθουσιασται, θεόληπτοι, ἐξημε-
νοι μοναχοὶ ὥς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ἐφαντάσθησαν ἐν ταῖς μυστικαῖς αὐτῶν
ἐξάψεις νὰ ἀνδιοργανώσωσι τὴν κοινωνίαν κατὰ θεωρίας, ἐν αἷς ἰδίως προ-
εξήρχεν ἡ περιφρόνησις τοῦ γάμου καὶ ἡ κοινὴ τῶν ἀγαθῶν κτῆσις· ἀλλ' αἱ
πλεῖστοι τούτων ἐναυάγησαν ἐν τῇ καθολικῇ ἀδιχοφρίᾳ, τινὲς δὲ κατεπνί-
γησαν καὶ ἐν τῷ αἵματι, ὅπως ἡ αἵρεσις τῶν Ἀναδοκπιτιστῶν καὶ ἡ λεγομένη
κοινωνικὴ ἐξέγερσις τῶν χωρικῶν ἐν τῇ μεσημβρινῇ Γερμανίᾳ, πρὸς καταστο-
λὴν τῆς ὁποίας ἐπὶ τοσοῦτον εἶχε συντελέσει ὁ μέγας μεταρρυθμιτῆς τῆς
Γερμανίας Μαρτίνος Λούθηρος.

Ἡ Ἀναγέννησις εἶναι ἡ ἐξέγερσις τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος ἐν τῇ νεω-
τέρᾳ ἱστορίᾳ, ἀνανήφοντες ἀπὸ τοῦ μικροῦ ὕπνου τοῦ μεσαιῶνος, εἶναι ἡ αὐ-
τοσυνειδησίς αὐτοῦ ἐν τῇ κοινωνίᾳ καὶ ἐν τῇ πολιτείᾳ. Ἐν τῇ καθόλου ἀπό-
ψει τῶν ἰδεῶν αὐτῆς ὑπερβάλλει ἡ τάσις πρὸς τι ἰδεῶδες πτερόγισμα πρὸς
τινα κόσμον ἔξω ὑπάρχοντα τῆς χώρας τῆς πραγματικότητος. Προσθετέον
ἐπίσης ὅτι ὁ πλατωνισμὸς καὶ αἱ πλατωνικαὶ θεωρίαι σαγηνεύουσι τὰ ἐξο-
χώτατα τῶν πνευμάτων, τοὺς εὐγενεστάτους τῶν ἀνδρῶν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης.
Καθ' ἣν ἐποχὴν τελεῖται νέα ἐξέλιξις ἐν τῷ ἱστορικῷ βίῳ τῆς εὐρωπαϊκῆς
ἀνθρωπότητος, οἱ δὲ ἐνθουσιασται τοῦ Μοναστηρίου, οἱ ὀπαδοὶ τοῦ Münzer,
οἱ ἐπαναστάται χωρικοὶ τῆς παραρρηνίου Γερμανίας διακλύονται ἐν μέσῳ τῶν
καταστροφῶν καὶ τῶν ἐρημώσεων, αἱ ἐπὶ μακρίῳ προεκάλεσαν πρὸς ἐφαρ-
μογὴν τῶν ἀπραγματοποιήτων αὐτῶν ὀνείρων, ἐν νέον βιβλίον δημοσιεύεται
ὑπ' ἀνδρὸς ἀνωτάτην κατέχοντος θέσιν ἐν τῇ εὐρωπαϊκῇ κοινωνίᾳ. Τὸ βι-
βλίον ἐκαλεῖτο Οὐτοπία, συγγραφεὺς δὲ αὐτοῦ ἦτο Θωμᾶς ὁ Μῶρος, ἀρχι-
γραμματεὺς τῆς Ἀγγλίας ἐπὶ Ἑρρίκου τοῦ ὀγδόου, θανόν ἐπὶ τοῦ ἰκρίωμα-
τος τῇ διαταγῇ τοῦ αἰμοχαροῦς βασιλέως, διότι δὲν συγκάτενευσε νὰ κατα-
στῇ συνένοχος τῶν ἀνοσιῶν αὐτοῦ πράξεων καὶ βουλευμάτων. Ἡ Οὐτοπία εἶ-
ναι ἀμυδρά τις ἀπήχησις τῆς πλατωνικῆς πολιτείας· ἀλλ' ὁ Μῶρος δὲν εἶ-
ναι ἀπλοῦς μιμητὴς τοῦ Ἑλλήνος φιλοσόφου, ἐν πολλοῖς εἶναι αὐθυπόστατον
καὶ αὐτοτελὲς πνεῦμα· ἂν ἡ Πολιτεία εἶναι καθαρᾶς ἐλληνικῆς διανοίας ρεμ-
εασμὸς, ἡ Οὐτοπία εἶναι γνησίᾳ ἔκφρασις νεωτέρου χριστιανικοῦ πνεύματος·
ἂν ὁ Πλάτων ταπεινοῖ τὴν γυναῖκα καὶ τὸν προορισμὸν αὐτῆς ἐν τῇ κοινω-
νίᾳ, τοῦναντίον ὁ Μῶρος, εἰ καὶ θεωρῶν τὴν κοινοκτησίαν ὡς μίαν τῶν βί-
σεων τῆς πολιτείας του, ἐν τούτοις δὲν ὀρίζει τὴν κοινογαμίαν ὡς θεσμὸν αὐ-
τῆς ἀναπόφευκτον, καθὼς ἔπραξεν ὁ Ἀθηναῖος φιλόσοφος· ἐν τῇ Οὐτοπίᾳ ἡ
γυνὴ καταλαμβάνει τὴν προσήκουσαν αὐτῇ θέσιν, ἣν ἐδημιούργησαν αὐτῇ
τὰ νεώτερα, καὶ ἰδίως τὰ γερμανικὰ φύλα. Τῆς Οὐτοπίας ἀντικείμενον εἶναι
ἰδίως ἡ ἑρμείσεως κριτικὴ ἀνάλυσις τῆς ἀγγλικῆς πολιτείας κατὰ τὴν ἐποχὴν

ἐκείνην, ἡ κριτικὴ τῆς ιδιοκτησίας, ὡς θεμελιώδους θεσμοῦ τῆς πολιτικῆς κοινωνίας καὶ εὐρὺ σχέδιον κοινωνικῆς διοργανώσεως βασιζομένης ἐπὶ τῆς ἀρχῆς τῆς κοινοκτησίας.

Ἡ Οὐτοπία ὑπῆρξεν ἡ πρώτη κοινωνιστικὴ σύλληψις τοῦ νεωτέρου πνεύματος, ρηξικέλευθον ἔργον χάρις εἰς τὴν διαλεκτικὴν εὐγλωττίαν καὶ τὴν ἐπαγωγὸν παράστασιν μεθ' ἧς διετυπώθη· τὸ δὲ ὄνομα αὐτῆς κατέστη συνώνυμον πάσης πολιτικῆς χιμαίρας κατὰ τοὺς μετὰ ταῦτα χρόνους· συντεθειμένη ἐν μυθιστορικῇ ὑφῇ κατώρθωσε νὰ σαγηνεύσῃ, νὰ περάσῃ δὲ τὸν τύπον αὐτῆς εἰς ἅπαντα σχεδὸν τὰ ἔργα τῆς μετ' αὐτὴν κοινωνιστικῆς φιλολογίας, ἅτινα ἀθρόα ἀπέρρευσαν ἀπὸ τῆς κεφαλῆς αὐτοσχεδίων κοινωνικῶν μεταρρυθμιστῶν καὶ ιδεολόγων. Ἐν τοιαύτῃ ἀναλογίᾳ ἐγράφησαν βραδύτερον ἢ Ἡλιούπολις (Civitas Solis) τοῦ δομινικανοῦ μοναχοῦ Καμπανέλλα, μεγαλοπρεπὲς φανταστικὸν δημιούργημα, πλήρες παραδοξολογίας καὶ μεταφυσικοῦ μυστικισμοῦ· ἡ Oceana τοῦ Ἀγγλοῦ Χερριγκτῶνος, ἡ Nova Atlantis, ἡμιτελὲς ἔργον τοῦ Ἀγγλοῦ φιλοσόφου Βάκωνος· ἡ Salente καὶ Voyage dans l'île des Plaisirs τοῦ Φερελῶτος, ὁ Mundus alter τοῦ Χάλλ, Rêve de paix perpetuelle τοῦ Ἀββᾶ Σαμπιέρρου, ἡ Basiliade τοῦ Μορέλλη καὶ πλείστα ἄλλα φανταστικὰ εἰδύλλια εὐδαίμονος κοινωνικοῦ κόσμου, προδίδοντα φανταστικὴν μᾶλλον δύναντα σχολαίων πνευμάτων, ἢ ἐμβριθῆ σοφιστήρια καὶ ὀξυδέρκειαν κοινωνικῶν ὀργανωτῶν καὶ πολιτικῶν μεταρρυθμιστῶν. Ἀληθῶς ἐν τοῖς πλείστοις τούτων διαπνέει γοητευτικὴ τις ἁρμονία, σαγηνεύουσα εἰ μὴ πείθουσα· ἀναγινώσκων τις αὐτὰ, ἀπόλλυται πρὸς στιγμὴν ἐν μέσῳ τῶν εἰδυλλιακῶν ἐκείνων περιγραφῶν, λησμονεῖ ἑαυτὸν ἐν τῇ μυστικῇ ἀποπλανήσει διὰ κόσμων ψευδῶν, ἀνυπάρχων, οὓς διετύπωσεν ἡ φαντασία τοῦ ποιητοῦ καὶ οὓς μεγαλοποιεῖ κατ' ἀρέσκειαν ἡ ἰδίᾳ τοῦ ἀναγνώστου φαντασία· ἡ ἀπ' αὐτῶν ἐξερχομένη ἐντύπωσις εἶναι ὅτιον ἀποκοιμίζον τὸ πνεῦμα ἐν τῷ πραγματικῷ αὐτοῦ βίῳ, διὰ τινος θαυμαστοποιοῦ ἐνεργείας ἀποκαλύπτει εἰς αὐτὸ τὰ μυστήρια ἑτέρου βίου, τὴν εὐδαίμονιν ἄλλων κόσμων. Ὅποια ἐν τούτοις ἡ ἐξέγερσις, ἡ ψυχρὰ σκέψις! Τὸ μεγαλοπρεπὲς οἰκοδόμημα εἰς τὸ ὅποτον μέχρι τῆς στιγμῆς ἐκείνης ἠτενίζομεν καὶ ἐθαυμάζομεν, ὁ Παρθενὼν οὗτος ἀρχιτεκτονικῆς τελειότητος, εἶναι ἐκτισμένον ἐπὶ τῶν συννέφων... ἐλαχίστη δὲ ἀνέμου πνοὴ δύναται νὰ τὸ καταστρέψῃ· καὶ ἐξαφανίζεται ἀπὸ τῆς πραγματικότητος, ὡς ἐξαφανίζονται ἅπασαι ἐκεῖναι αἱ μυστικαὶ πόλεις, εἰς τὰς ὁποίας ἀτενίζει μικρόθεν τὸ ἐξηντλημένον καὶ κεκοπιακὸς ὄμμα τοῦ ὁδοιπόρου τῶν ἐρήμων, αἵτινες ἐφ' ὅσον πλησιάζει ἐπὶ τοσοῦτον καὶ ἀπομακρύνονται, μέχρις ὅτου ὁ ἥλιος τῆς πρωίας ἐξαφανίσῃ αὐτὰς παντελῶς ἀπὸ τοῦ βλέμματός του . . .

Ἡ ἐποχὴ, καθ' ἣν ἤκμασαν καὶ διετυπώθησαν αἱ θεωρίαι αὗται τῆς κοινωνιστικῆς τάσεως, ἦτο ἡ ἐποχὴ μεταβάσεως ἀπὸ τοῦ μεσαιωνικοῦ εἰς τὸν νεώτερον κόσμον. Μετὰ τὴν Ἀναγέννησιν ἐπῆρχετο ἡ Μεταρρύθμισις,

μετὰ τὴν Μεταρρύθμισιν ὁ Δέκατος ὀγδοὺς αἰὼν μετὰ τῆς Ἐγκυκλοπαιδείας ἐν Γαλλίᾳ, μετὰ τοῦ Διαφωτισμοῦ (Aufklärung) καὶ τοῦ Ὁρθολογισμοῦ ἐν Γερμανίᾳ. Ἡ ἀνθρωπότης, ἥς τὴν ἐκπολιτιστικὴν ἐνέργειαν παρεκώλυε πολυπλοκὴ τυραννία, ὁ δεσποτισμὸς τῆς πολιτείας, ἡ μισαλλοδοξία τῆς ἐκκλησίας, ὁ πλημμελὴς κοινωνικὸς ὀργανισμὸς συνεπεία τῆς εἰς τάξεις αὐστηρῶς ἀπ' ἀλλήλων κεχωρισμένης διαίρέσεως τῆς κοινωνίας, ἡ ἀνθρωπότης ἐπόθει, ἀνεζήτει ἐν τῷ πνεύματι αὐτῆς νέαν τινὰ δημιουργικὴν τῆς κοινωνίας ἰδέαν, ἀλλ' οἱ πόθοι αὐτῆς οὗτοι ἦσαν ἀόριστοι, συγκεχυμένοι, ἀπραγματοποίητοι· ὁ ἄνθρωπος, ἡ κοινωνία ἐλήφθησαν καὶ διετυπώθησαν ἐν τῇ ἀπολύτῳ αὐτῶν ἐννοίᾳ καὶ σημασίᾳ, οὐχὶ ἐν τῇ ἱστορικῇ, ἐν τῇ πραγματικῇ αὐτῶν καταστάσει, ὅποιοι ἔπρεπε νὰ ᾖναι καὶ οὐχὶ ὅποιοι πράγματι εἶναι· ἐντεῦθεν ἡ ἐπιπολαιότης ἀπάντων τούτων τῶν κοινωνικῶν πλασμάτων, προσεγγίζουσα πρὸς τὴν σοφιστείαν, συντελοῦσα μᾶλλον εἰς τὴν παρὰ πλάνησιν τῶν πνευμάτων πάσης ἐποχῆς, ἢ εἰς τὴν πραγματικὴν δημιουργίαν ὁρῶν ἀπόψεων περὶ τῆς ἀληθοῦς ὀργανώσεως καὶ τοῦ προορισμοῦ τῆς κοινωνίας.

Ἀπαντᾷ τὰ κοινωνικὰ ταῦτα καὶ πολιτικὰ ὄνειροπολήματα, ἀμυδρά καὶ συγκεχυμένα ἐκφράσεις τῆς δυσαρρεσκείας τῶν πνευμάτων κατὰ τοῦ καθεστῶτος, ἦσαν τὰ προανακρούσματα τῆς μεγάλης ἐξεγέρσεως, ἣτις ἐκυοφορεῖτο ἤδη ἀπὸ μακροῦ χρόνου ἐν τῷ βίῳ τῆς ἀνθρωπότητος καὶ ἣτις εἶναι γνωστὴ ἐν τῇ ἱστορίᾳ ὑπὸ τὸ ὄνομα γαλλικὴ ἐπανάστασις.

Μέχρι τῆς ἐποχῆς ταύτης ὁ κοινωνισμὸς φέρει τὸν χαρακτῆρα καὶ τὰς τάσεις ἰδανικῆς ὄνειροπολίας μᾶλλον ἢ πραγματικῆς πολιτικῆς ἀρχῆς, ἀξιούσης θέσιν καὶ ἐνέργειαν ἐν τῷ κοινωνικῷ βίῳ· μεμονωμένοι τινὲς ἀπόπειραι πραγματώσεως αὐτοῦ οὐδὲν ἔσχον σοβαρὸν ἀποτέλεσμα ἐν τῷ βίῳ οἰουδὴποτε ἔθνους. Ἀλλ' ἔκτοτε ἄρχεται νέα ἐποχὴ διὰ τὴν σημασίαν αὐτοῦ ἐν τῇ ἐπιστήμῃ· ἂν μέχρι τοῦδε ἦτο ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀντικείμενον πολιτικῶν μόνον φαντασιολόπων, ἤδη ἄρχεται ἐμβριθέστερον ἐρευνώμενος καὶ ἀναλυόμενος ὡς ἐπιστημονικὴ θεωρία, ἥς ἡ λύσις καὶ ἡ πραγμάτωσις παρίσταται κατεπείγουσα ἐν τῇ ἀναγεννήσει τῆς κοινωνίας.

Ἀληθὴς προφήτης καὶ ἱεροφάντης τοῦ νεωτέρου κοινωνισμοῦ εἶναι ὁ ἐκ Γενεύης φιλόσοφος Ρουσσώ· ἡ ἰδέα τῆς ἰσότητος, ὡς θεμελιώδης βᾶσις τῆς πολιτικῆς κοινωνίας, συνήντησε παρ' αὐτῷ τὸν πρῶτον ἀλλὰ καὶ τὸν ἐπισημότερον τῶν θεωρητικῶν αὐτῆς. Συγκεφαλαιῶν ἐν ἐχούτῳ ὁλόκληρον τὴν ἐποχὴν, καθ' ἣν ἔζη, μεθ' ὅλων τῶν ἀρετῶν αὐτῆς καὶ τῶν ἐλλείψεων, σκεπτικὸς, ἀμφιβάλλων, ἀλλὰ καὶ ἐνθουσιώδης ἄμα, πλήρης ἀντιθέσεων, ὑπῆρξεν ὁ ἐξοχώτατος τῶν ἀνατροπῶν τοῦ κοινωνικοῦ οἰκοδομήματος τοῦ αἰῶνος του· φιλέρημος, μελαγχολικὸς, ἀνκτραφεὶς ὑπὸ τὴν κολοσσαίαν ἐπίδρασιν τῆς φύσεως τῶν Ἀλπεων, ὁ Ρουσσώ ἐγένετο ὁ ἱεροφάντης καὶ ὁ μυσταγωγὸς νέας κοινωνικῆς θρησκείας, ἐχούσης νὰν τὴν φύσιν, ἔξω τῆς ὁποίας οὐδὲν ἀνεγνώριζεν ἀληθὲς καὶ τέλειον, ἀλλὰ διαφθορὰν καὶ ἐξαχρείωσιν. Ὁ πρωτογενὴς

ἄνθρωπος l'homme sauvage, ἦτο τὸ ἰδεώδες τοῦ φιλοσόφου τῆς Γενεύης, ἐλευ-
θερος, ἀνώτερος τοῦ πέπολιτισμένου, ὄντος δούλου τῶν κοινωνικῶν ἰδεῶν καὶ
τῶν προλήψεων· ὁ σκεπτόμενος ἄνθρωπος εἶναι ζῶον διεφθαρμένον. Τοιαύτη
ἡ θεμελιώδης σκέψις τοῦ Ρουσσώ περὶ τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῆς πολιτικῆς κοι-
νωνίας. Ἐν τοῖς συγγράμμασιν αὐτοῦ, ἰδίως ἐν τῇ ὑπὸ τῆς ἀκαδημείας τῆς
Dijon στεφθείσῃ αὐτοῦ μελέτῃ: «Si le rétablissement des sciences et des arts
a contribué à épurer les mœurs», ἐν ἐτέρῳ αὐτοῦ βιβλίῳ: «Discours sur l'
origine et les fondements de l'inégalité parmi les hommes» καὶ ἰδίως ἐν τῷ
πολυθρυλήτῳ αὐτοῦ βιβλίῳ «le Contrat social» τῇ θεμελιώδει ταύτῃ βίβλῳ
τοῦ νεωτέρου κοινωνισμοῦ, μετὰ θαυμασίας ἀληθῶς διαλεκτικῆς δεινότη-
τος, ἀλλὰ καὶ μετὰ προφανοῦς σοφιστείας, ἀπήγγειλε τὴν κατάραν κατὰ
τοῦ κοινωνικοῦ βίου, κατὰ παντός κοινωνικοῦ νόμου καὶ καθεστῶτος· κα-
τεδίκησε τὸν θεσμόν τῆς ιδιοκτησίας ὡς πολέμιον τῆς ἀνθρωπίνης ἐλευ-
θερίας, ὡς ἀφορμὴν φόνων, κακουργημάτων, πολέμων, πάσης ἀνθρωπί-
νης ἀθλιότητος· ἐν τῷ ζητήματι τοῦ γάμου πρῶτος ἔδωκε τὸ παρὰ-
δειγμα τοῦ ἐλευθέρου ἔρωτος, κατὰ τὴν νεωτέραν κοινωνιστικὴν θεω-
ρίαν, οὐδέποτε νυμφευθεὶς νομίμως, συζῶν μετὰ παλλακῆς καὶ ἀποστέλλων
τὰ ἐξ αὐτῆς γεννώμενα τέκνα εἰς ἐκθετότροφεῖον. Ἡ γαλλικὴ ἐπανάστασις,
οἱ ἄνδρες τοῦ Ὄρους καὶ τῆς Συμβατικῆς, οἱ ἥρωες τοῦ Τρόμου ἀπεθέωσαν
τὸν νέον τοῦτον τοῦ κοινωνισμοῦ καὶ τῆς ἐπαναστάσεως προφήτην, τὸ δὲ βι-
βλίον αὐτοῦ, ἡ Κοινωνικὴ Συνθήκη, κατέστη ἄνευ ὑπερβολῆς ἡ ἱερὰ βίβλος
τῆς ἐπαναστάσεως.

B'

Ἀναμφιβόλως εἶναι ὑπερβολικὴ ἡ ἔκφρασις τοῦ πρώτου Ναπολέοντος εἰ-
πόντος, ὅτι ἄνευ τοῦ Ρουσσώ δὲν ἔτελεῖτο Γαλλικὴ ἐπανάστασις. Πολιτειο-
λόγοι δύνανται νὰ παρὰχάγῳσιν ἐπανάστασιν ὅσον καὶ φυσιοδίφαι καταιγίδα
ἢ σεισμόν.¹ Ἡ ἐπανάστασις, ἡ βικία αὕτη ἀνκτροπὴ τοῦ ὑφισταμένου κοι-
νωνικοῦ καθεστῶτος, ἐνήργει ἤδη ἀπὸ μακροῦ χρόνου ἐν τῇ συνειδήσει τῶν
νεωτέρων λαῶν, νέαν ἐγκυμονοῦσα σύνθεσιν ἐν τῷ βίῳ τῆς ἀνθρωπότητος.
Ὅ,τι ἐν τούτοις οὐδεμιᾶς εἶναι ἐπιδεκτικὴν ἀντιρρήσεως, εἶναι ὅτι τὰ περὶ
κοινωνίας καὶ πολιτείας διατυπωθέντα ὑπὸ τοῦ Ρουσσώ δόγματα ὑπῆρξαν
τοσαῦτα ἄρθρα πολιτικῆς πίστεως τῶν κορυφαίων τῆς γαλλικῆς ἐπαναστά-
σεως. Δὲν ὑπάρχει σχεδὸν φράσις τῆς Κοινωνικῆς Συνθήκης, ἥτις δὲν παρε-
λήφθη καὶ δὲν ἀνεπτύχθη, ἥτις δὲν διετυπώθη κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον
ἐν τινι προκηρύξει, νόμῳ, συγγράμματι ἢ ἄρθρῳ ἐφημερίδος ἐν τῇ θυελλώδει
ἐκείνῃ περιόδῳ τῆς γαλλικῆς ἐπαναστάσεως. Οἱ θεμελιώδεις θεσμοὶ τοῦ δη-
μοσίου καὶ τοῦ ιδιωτικοῦ βίου, ὁ γάμος καὶ ἡ ιδιοκτησία δὲν διέλαθον τὴν
προσοχὴν, οὐδὲ διεξέφυγον τὴν ἀρνητικὴν κριτικὴν τῶν ὑπερτάτων ποντι-

¹ Schmittenner's Encyclopädie der Staatswissenschaften 113.

φίλων τῆς ἐπαναστάσεως κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ὁ Μαρὰ, ὁ Saint-Justo, ὁ Ροβеспιέρρος προὐκλείαν τὴν κατάργησιν τῆς ιδιοκτησίας, τὴν ἀδικιοφρίαν πρὸς τὸν θεσμόν τοῦ γάμου ἀπὸ τοῦ βήματος τῶν Συνελεύσεων ἢ τῶν Συλλόγων. Καὶ μόνον ἡ ὀρθοφροσύνη τῶν πλείστων μελῶν τῆς Συνελεύσεως κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην, καθ' ἣν ὁ θεσμός τῆς ιδιοκτησίας ἐτέθη ἐπὶ τοῦ τάπητος τῆς συζητήσεως, ὑποστηριζομένη ὑπὸ τῆς διαπύρου εὐγλωττίας τοῦ Γερωνδίνου Βερνιῶ, ἠδυνήθη νὰ ματαιώσῃ τὰς ἀνατρεπτικὰς τάσεις τῶν ιδεολόγων τῆς Συνελεύσεως. Ὁ Βερνιῶ ἀπήγγειλεν ἀπὸ τοῦ βήματος, ὀλίγας ἡμέρας πρὶν ἢ ἀνέλθῃ ἐπὶ τῆς λαϊμητόμου, τοὺς ἐξῆς εὐγλώττους λόγους, τὸ κύκνειον ᾄσμα τῆς διαλεκτικῆς αὐτοῦ δεινότητος. «Ἡ ὑπαρξίς ιδιοκτησίας εἶναι τὸ πρῶτον ἀντικείμενον τῆς κοινωνικῆς ἐνώσεως· ὅν αὕτη δὲν ἐμπνέῃ τὸν σεβασμὸν, αὐτὴ ἡ ἐλευθερία ἐξαφανίζεται. Ἡ βιομηχανία καθίσταται ὑποτελής εἰς τὴν μωρίαν, ἡ ἐνεργητικότης εἰς τὴν ἀργίαν, ἡ οἰκονομία εἰς τὴν σπατάλην· ἡ δὲ τριπλῇ τυραννίᾳ τῆς ἀγνοίας, τῆς ἀνικηρίας καὶ τῆς ἀκολασίας, θριαμβεύει κατὰ τῆς φιλοπονίας, τῆς νοημοσύνης καὶ τῆς οἰκονομίας τῶν ἀνθρώπων».

Τὴν τελευταίαν αὐτοῦ ἔκφρασιν διετύπωσεν ὁ κοινωνισμὸς περὶ τὰ τέλη τῆς γαλλικῆς ἐπαναστάσεως ἐν τῇ συνωμοσίᾳ τοῦ Γράκχου Babouf καὶ τῶν ἱσων. Ἡ συνωμοσία αὕτη κατεπνίγη ἐγκρίτως ἐν τῷ αἵματι, ἀλλὰ τὸ πρόγραμμα αὐτῆς καὶ ἡ προκήρυξις εἶναι ἡ καθαρωτάτη καὶ ἀκριβεστάτη διατύπωσις τῶν ἀρχῶν τοῦ κοινωνισμοῦ, πολύτιμος συμβολὴ πρὸς κατανόησιν τῶν ἰδεῶν αὐτοῦ καὶ τῶν τάσεων, ὧν τὴν πραγμάτωσιν φανερώς ἢ κρύφως ἐπιζητεῖ ἐν τῇ κοινωνίᾳ. Ἴδου ἄρθρον τινὰ πίστεως τοῦ κοινωνικοῦ εὐαγγελίου τῶν ἱσων, οἷα ὑπάρχουσιν ἐν τῇ πρὸς τὸν γαλλικὸν λαὸν προκήρυξις τοῦ νέου Γράκχου καὶ τῶν ἀποστόλων αὐτοῦ: «Ἡ ἸΣΟΤΗΣ πρώτη εὐχὴ τῆς φύσεως, πρώτη ἀνάγκη τοῦ ἀνθρώπου καὶ πρώτιστος δεσμός πάσης νομίμου κοινωνίας. . . . Ἡ γαλλικὴ ἐπανάστασις εἶναι προανέκρουσμα ἄλλης ἐπανάστασεως μεγαλητέρας, ἐπισημοτέρας, τῆς τελευταίας. . . . Καταστραφέντων, χρείας τυχούσης, ἀπασαι αἱ τέχναι, ἀρκεῖ νὰ μείνῃ εἰς ἡμᾶς ἡ πραγματικὴ ἰσότης. . . . Ὁ περὶ γαιοδικαίας νόμος ἢ ὁ διαιρισμὸς τῶν ἀγροτικῶν κτήσεων ὑπῆρξεν ὁ στιγμιαίος πόθος στρατιωτῶν τινῶν ἀνευ ἀρχῆς, ἀγρίων τινῶν φυλῶν ἐχουσῶν ἐλκτῆριον αὐτῶν τὸ ἐνστικτον αὐτῶν μᾶλλον ἢ τὸν λόγον. Πμεῖς δὲ τείνομεν πρὸς τινὰ σκοπὸν ὑψηλότερον καὶ δικαιοτέρον: πρὸς τὴν κοινοκτησίαν. Οὐδέποτε πλέον ἀτομικὴ ιδιοκτησία τοῦ ἐδάφους ἢ γῆς δὲν ἀνήκει εἰς κανένα. Ἀπαιτοῦμεν, ζητοῦμεν τὴν κοινὴν ἀπολαυσιν τῶν καρπῶν τῆς γῆς: οἱ καρποὶ ἀνήκουσιν εἰς ὅλον τὸν κόσμον. . . . Ἐνὸς ἀνθρώπου ἐπάρχοντος ἐπὶ τῆς γῆς πλουσιωτέρου, ἰσχυροτέρου τῶν ὁμοίων του, τῶν ἱσων τοῦ, ἢ ἰσορροπίας κατεστράφη τὸ δὲ ἔγκλημα καὶ ἡ δυστυχία θριαμβεύουσιν ἐν τῷ κόσμῳ»¹.

¹ Les Grands Procès politiques: Gracchus Babouf, et la conjuration des égaux.

Ἦσαν οἱ τελευταῖοι σπαραγμοὶ τῆς ἀφροσύνης τῆς ἐπαναστάσεως. Δὲν παρήλθε πολὺς χρόνος καὶ ἡ ἀντίδρασις ἐπῆλθεν ἰσχυρὰ, ἀκαταπόνητος, θέτουσα τέρμα εἰς ἅπαντα ἐκεῖνα τὰ μάταια σχέδια, εἰς ἀπάσας τὰς ἀπραγματοποιήτους ἐκείνας κοινωνικὰς χιμαῖρας καὶ ἀποπείρας, ὧν ἕνεκα ἄνευ λόγου παρεκωλύθη ἡ κανονικὴ πορεία τῆς γαλλικῆς ἐπαναστάσεως.

Μεθ' ὅλας τὰς πλάνας αὐτῆς, μεθ' ὅλα τὰ ἐγκλήματα, ἃ διεπράξατο κατὰ τὸ διάστημα τῆς βασιλείας αὐτῆς ἐν Γαλλίᾳ ἡ μεγάλη αὕτη ἐπανάστασις ὑπῆρξεν ἡ ἰσχυροτάτη ἔκφρασις τῆς αὐτοσυνειδησίας τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος, δρῶντος καὶ πραγματοποιῦντος τὸ ἰδεῶδες αὐτοῦ ἐν τῇ ἱστορίᾳ. Ἐκτοτε λαμβάνει πραγματικὴν σημασίαν καὶ ὑπόστασιν ἡ ἀπελευθέρωσις τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῇ κοινωνίᾳ, διασπῶντος τὰ δεσμὰ τῆς πνευματικῆς αὐθεντείας καὶ τῆς πολιτικῆς κηδεμονίας, ὑφ' ὧν μέχρι τῆς ἐποχῆς ταύτης περιεβάλλετο. Ἐποχὴ θυέλλης καὶ πάλης, ἥς τὴν ἐπὶ τῆς εὐρωπαϊκῆς κοινωνίας ἐνέργειαν αἰσθχνόμεθα μέχρι τῆς σήμερον, ὑπέθαλψε τὰς τολμηροτάτας ἐπιστημονικὰς θεωρίας καὶ προήγαγε τὰ παραβολώτατα κοινωνικὰ συστήματα.

Ἡ κοινωνικὴ μεταρρύθμισις ἄρχεται κατὰ πρῶτον ἐν Ἀγγλίᾳ παρισταμένη οὐχὶ ὡς κοινωνικὸν ἰδεῶδες, οὐδ' ὡς εὐσεβὴς εὐχὴ ἐξημμένης φαντασίας, ἀλλ' ὡς σοβαρὰ πραγματικότης. Ὁ Ριχάρδος Ὁβεν διεκδικεῖ τὴν τιμὴν ἀρχηγοῦ νέας ἀναδιοργανώσεως τῆς κοινωνίας. Ὁ Ἰωάννης Ἰάκωβος Ρουσσὼ εἶναι ὁ συγγραφεὺς τοῦ ὁποίου ἡ ἐπίδρασις καταφαίνεται ἐναργεστάτῃ ἐν τοῖς θεωρητικοῖς συγγράμμασι τοῦ Ὁβεν· ὁλόκληροι σελίδες τῆς *Κοινωνικῆς Συνθέσεως* καὶ τῶν λοιπῶν κοινωνικῶν καὶ πολιτικῶν συστημάτων τοῦ ἐκ Γενεύης φιλοσόφου ὑπάρχουσιν ἐγκατετταρμέναι ἐν τοῖς συγγράμμασι τοῦ Ἀγγλοῦ μεταρρυθμιστοῦ. Κατὰ τὸν Ὁβεν, ὁ ἀνθρώπος γεννῶμενος οὔτε ἀγαθὸς εἶναι οὔτε κακός· εἶναι παίγνιον τῶν περιβάλλουσῶν αὐτὸν περιστάσεων· συνεπῶς καθίσταται κακός, ὅταν αὐταὶ εἶναι κακαί, ἀγαθός δὲ ὅταν εἶναι ἀγαθαί. Ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ ψυχολογικοῦ τούτου νόμου κατήρξατο τῆς πραγματώσεως τοῦ ἀναμορφωτικοῦ ἔργου του· ἀντὶ νὰ κατατρίβηται περὶ ματαίας καὶ ἀγόνους θεωρίας καὶ συζητήσεις, ταραττων ἄνευ λόγου τὸν πολιτικὸν τῆς κοινωνίας διάκοσμον, ὡς ἤθελεν ἴσως πράξει Γερμανὸς ἢ Γάλλος ἰδεολόγος, ὁ πρακτικὸς Ἀγγλὸς συγχρόνως τῇ διατυπώσει τῶν μεταρρυθμιστικῶν αὐτοῦ θεωριῶν, ἀνελάμβανεν ὁ ἴδιος καὶ τὴν ἐφαρμογὴν αὐτῶν. *Ἄρε' ἔπος, ἄμ' ἔργον*. Ἐν New Lanark, μικρᾷ τῆς Σκωτίας πόλει, ἱδρύσεν ἐργαστήριον, ἐν ᾧ δισχίλιοι περίπου ἐργάται εἰργάζοντο. Ἀπὸ τῆς ἡμέρας τῆς ἐγκαθιδρύσεως τῆς μικρᾶς ταύτης κοινωνίας ἡ New Lanark κατέστη οἰκογένεια ἀποτελουμένη ἐκ δισχιλίων ψυχῶν, διεπομένη κατὰ τοὺς νόμους τοῦ φυσικοῦ δικαίου καὶ κυβερνωμένη ὑφ' ἑνὸς πατριάρχου. Ὁ πατριάρχης οὗτος ἦτο ὁ Ὁβεν. Κατ' ἀρχὰς ἡ ἐπαχέρις προσέκοψε θαυμασίως, ἐπισύρουσα τὴν προσοχὴν τῶν ἐπισκεπτομένων τὴν μικρὰν ταύτην κοινωνίαν περιέργων ἢ φιλοτιμίας, ἢ ἁμιλλᾷ, καταλλήλως μεταξὺ τῶν ἐργατῶν ὑποθαλ-

πομένη, κατέστησεν αὐτοὺς ἐν βράχει χρόνῳ ἐναρέτους καὶ οἰλοπόνους· ἡ μέγιστη ποινὴ δι' αὐτοὺς ἦτο ἡ περιφρόνησις τῶν ὁμοίων των· καὶ ἐν τῇ ἀρχῇ ταύτῃ συνεκεφαλαιοῦτο ἅπας ὁ ποινικὸς κώδιξ τῆς New Lanark. Ἀλλ' ἡ νέα αὕτη Οὐτοπία ἔζησεν ἐλάχιστον χρόνον. Μετὰ τινος χρόνον ἔριδες διηγήθησαν ἐν τῇ μικροσκοπικῇ πολιτείᾳ. Ὁ μεταρρυθμιστὴς προσέκοψε μετὰ δύο ἀντιθέτων σκοπέλων· μετὰ τῆς θρησκευτικῆς μισαλλοδοξίας καὶ τῆς θρησκευτικῆς ἐλευθερίας, δύο ἀδιαλλάκτων ἀρχῶν, ἐπικινδύνων εἰς πᾶσαν πολιτείαν. Ἐντεῦθεν ἐπῆλθεν ἡ διάλυσις τοῦ ἔργου τοῦ Ὁβεν, ἀποφασίσαντος νὰ μετεβῇ πρὸς πραγματώσιν αὐτοῦ εἰς Ἀμερικὴν, θεωρῶντος τὸ παρθενικὸν αὐτῆς ἔδαφος καταλληλότερον πρὸς τὴν ἐφαρμογὴν τῶν μεταρρυθμιστικῶν σχεδίων του. Ἐν ταῖς Ἠνωμέναις πολιτείαις ἀνίδρυσεν ἀποικίαν ἐπικληθεῖσαν *New Armenia*. Πληθὺς ξένων προσῆλθε πρὸς συμμετοχὴν εἰς τὴν νέαν ἐπιχείρησιν· ἀλλὰ καὶ ἐνταῦθα προσέκρουσεν εἰς τὰ αὐτὰ προσκόμματα, εἰς ἃ καὶ ἐν Εὐρώπῃ. Οὕτως ἀπελπισθεὶς κατέλιπε τὴν νέαν ἐπιχείρησιν καὶ τὴν νέαν πατρίδα του, ἐπανελθὼν εἰς Ἀγγλίαν, ἔνθα ἱερκπόστολος τῶν μεταρρυθμιστικῶν αὐτοῦ ἰδεῶν περιήρχετο ἀπὸ πόλεως εἰς πόλιν, ἀγορεύων ὑπὲρ τῶν θεωριῶν του. Ἀλλὰ, μολονότι πολλοὺς προσεκλήσατο ὁπιδούς, δὲν ἔσχε τὴν παρηγορίαν ὁ γενναῖος καὶ εὐγενὴς, ἀλλὰ φημισμένος ἀνὴρ, νὰ φέρῃ τινὰς τῶν ἐπιχειρήσεών του εἰς πέρας. Καὶ βαθμὴν παρητήθη πύσης ἀποπείρας, ἀρχηγὸς ἄνευ ὑπαδῶν, προφήτης ἄνευ ἐκκλησίας, οἰκτεῖρων τὴν δικαιοσύνην τῆς κοινωνίας, ἐφ' ἣν κατελόγιζε τὸ ναυάγιον τῶν ἐπιχειρήσεών του, οὐχὶ δὲ τὸ ἀπραγματοποίητον τῶν θεωριῶν του.

Τοιαύτη ἡ διδασκαλία τοῦ Ὁβεν κατὰ τὸ λεγόμενον ὀρθολογικὸν αὐτοῦ σύστημα. Ἄν αὕτη ἔτυχεν ἐλάχιστης ἐπιδοκιμασίας καὶ ἀποδοχῆς ἐν τῇ πολιτικῷς σωφρονούσῃ Ἀγγλίᾳ, τούναντίον συνέβη ἐν Γαλλίᾳ διὰ τὰς ἀναλόγους κοινωνιστικὰς θεωρίας, ὧν προσεῖχον αἱ τοῦ Σκὴν-Σίμωνος, τοῦ Φουριέρου, τοῦ Προυδῶνος καὶ τοῦ Λουδοβίκου Βλάγκ, αἵτινες ὑποστηρικθεῖσαι ὑπὸ τῶν πολιτικῶν παθῶν καὶ συμφερόντων τῆς ἡμέρας, καταστάσαι ἀσυνειδήτων φατριῶν· ἡ στυγία, ἀναβᾶσαι ἐπὶ τινος στιγμὴν εἰς τὴν ἀρχὴν, ἐπὶ τέλους μικροῦ δεῖν συνετέλουν εἰς τὴν διάλυσιν καὶ τὴν ἀνατροπὴν τῆς γαλλικῆς κοινωνίας.

Σπανίως ἐν τῇ ἱστορίᾳ συναντῶμεν παρὰδοξότερον καὶ τολμηρότερον πνεῦμα τοῦ Γάλλου κόμητος Σκὴν-Σίμωνος. Καταγόμενος ἐξ ἀρχαίας περιφανοῦς οἰκογενείας, τοσαύτην ἀπὸ παιδικῆς ἡλικίας εἶχε πεποιθήσιν εἰς τὴν ὑψηλὴν αὐτοῦ ἐν τῇ ἱστορίᾳ ἀποστολήν, ὥστε δεκαεπταέτης ἔτι διέταξε τὸν θλασμηπόλον αὐτοῦ ν' ἀποτείνῃ καθ' ἐκάστην πρωΐαν τὴν ἐξῆς ἐπὶ κλησιν· «Ἐγέρθητε, κύριε κόμη, μεγάλα πράγματα ἔχετε νὰ κάμητε». Ἐπισκεφθεὶς ποτε ἐν Corpet παρὰ τὴν Γενεύην τὴν γνωστὴν κυρίαν Στάελ, ἀπέτεινεν ἀμέσως αὐτῇ τὴν ἐξῆς αἴτησιν· «Κυρία, ἀμφότεροι εἴμεθα οἱ ἐκτακτότατοι ἄνθρωποι τοῦ κόσμου· συζευγνόμενοι λοιπὸν δυνάμεθα νὰ παραγάγωμεν ἄναμ-

φιλόλως τέκνον ἔτι μᾶλλον ἔκτακτον!..» Εἰς τὸν Βασιγκτῶνα ἔγραψέ ποτε: «Σκοπὸς τοῦ βίου μου εἶναι ἡ μελέτη τῆς πορείας τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος καὶ ἡ ἐργασία κατόπιν εἰς τὴν τελειοποίησιν τοῦ πολιτισμοῦ». Ὑπὸ τὴν συνείδησιν τοιαύτης ἀποστολῆς μετὰ πολλὰς αὐτοῦ περιπετείας ὁ Σαίν-Σίμων, ὑπερτεσσαρακοντῆτης ἤδη ἤρξατο διατυπῶν τὰς μεταρρυθμιστικὰς αὐτοῦ θεωρίας ἐν Γαλλίᾳ. Ταχέως ἔσχε μαθητὰς καὶ προσγλύτους, ὧν ἐπισημότεροι ὁ φιλόσοφος Λύγουςτος Κόντης, ὁ ἱστορικὸς Λύγουςτῖνος Θιερρὺ, ὁ οἰκονομολόγος Μιχαὴλ Σεβαλιέ καὶ πλεῖστοι τῶν ἐγκριτοτάτων νέων ἀνδρῶν τῆς Γαλλίας· ὁ ὑπὲρ αὐτοῦ ἐνθουσιασμὸς ἦτο μέγας. Μετὰ τὸν Μωϋσῆν καὶ τὸν Χριστὸν ἦτο ὁ τρίτος τῆς ἀνθρωπότητος νομοθέτης, εἰς δὲν ἀπεκάλυψεν ὁ Θεὸς διὰ τῶν βροντῶν καὶ τῶν ἀστραπῶν τῆς γαλλικῆς ἐπαναστάσεως τὸν νέον τῆς ἀνθρωπότητος δεκάλογον, ὡς ἄλλοτε ἀπεκάλυψεν αὐτὸν εἰς τὸν Μωϋσῆν ἐπὶ τοῦ Σινᾶ καὶ εἰς τὸν Ἰησοῦν ἐπὶ τοῦ ὄρους τῶν Ἑλαιῶν· ἦτο προωρισμένος ἔνωθεν νὰ ἐγκαινίσῃ νέαν δημιουργικὴν ἀρχὴν ἐν τῷ πολιτισμῷ τῆς εὐρωπαϊκῆς κοινωνίας. Ἡ διδασκαλία αὐτοῦ ἐν ὀλίγοις ἔχει οὕτω: «Τὸ σύστημα τῆς κοινοκτησίας ὑπονοεῖ τὸν ἴσον μεταξὺ ὅλων τῶν μελῶν τῆς κοινωνίας καταμερισμὸν εἴτε τῶν παραγωγικῶν κεφαλαίων, εἴτε τοῦ καρποῦ τῆς ἐργασίας ὅλων· ἀποκρούει τὸν ἴσον μερισμὸν τῶν κτήσεων, ἐπίσης ἄδικον, ὅπως εἶναι τοιοῦτος καὶ ὁ ἀνισος μερισμὸς, ὁ προσελθὼν κατὰ πρῶτον διὰ τῆς βίας καὶ τῆς κατκτησεως, διότι φρονεῖ, ὅτι ἡ φυσικὴ τῶν ἀνθρώπων ἀνισότης, οὔσα αὐτῇ ἡ βῆσις τῆς κοινωνίας καὶ ὁ ὅρος τῆς κοινωνικῆς τάξεως, ἐπιφέρει καὶ τὴν ἀνισότητα ταύτην τῶν κτήσεων. Δὲν ἀποδέχεται τὸ σύστημα τῆς κοινοκτησίας, ἥτις ἤθελεν εἶναι προφανὴς παρὰ βίας πᾶντων τῶν ἠθικῶν νόμων, ἐπιζητεῖ δὲ ὅπως καὶ ἐν τῷ μέλλοντι ἕκαστος ἔχῃ ἀνάλογον πρὸς τὴν ἱκανότητά του κοινωνικὴν θέσιν καὶ ἀνταμείβηται ἐπαξίως τῶν ἔργων του. Ἐν τούτοις ζητεῖ τὴν κατάργησιν πάντων τῶν προνομίων τῆς γεννήσεως, συνεπῶς τὴν καταστροφὴν τῆς κληρονομίας, ἥτις συντελεῖ μὲν εἰς τὴν εὐζωίαν ὀλίγων, καταδικάζει δὲ τοὺς πολλοὺς εἰς τὴν διαφθοράν, τὴν ἀγνοίαν καὶ τὴν ἀθλιότητα. Ὁ Σαινσιμωνισμὸς ἀρνεῖται τὸν θεσμὸν τῆς ἰδιοκτησίας καθ' ὅσον μόνον οὗτος ὑποθάλλει τὸ προνόμιον τῆς ἀργίας παρὰ τισι ζῶσι διὰ τῆς ἐργασίας ἄλλων. Ὁ χριστιανισμὸς ἀνύψωσε τὴν γυναῖκα ἀπὸ τῆς δουλείας, ἀλλὰ στερεῖ αὐτὴν μέχρι τοῦδε ἐν Εὐρώπῃ πολλῶν θρησκευτικῶν, πολιτικῶν καὶ ἀστικῶν δικαιωμάτων, τούναντίον δὲ ὁ Σαινσιμωνισμὸς προκηρύττει τὴν πλήρη αὐτῆς χειραφεσίαν, χωρὶς γ' ἀρνηθῆ ἐν τούτοις καὶ τοῦ γάμου τὴν ἱερότητα...» Τοιαῦτα τὰ κεφαλαῖα τοῦ Σαινσιμωνισμοῦ καὶ τῆς σχολῆς αὐτοῦ δόγματα, γεγραμμένα κατὰ τὸ προφητικὸν ὕφος τῆς Ἀπεκάλυψεως, ἀλλ' ἀφ' ὧν ἂν ἐκλείψωσιν αἱ ποικτικαὶ μεταφοραὶ καὶ εἰκόνες, οὐδὲν ὑπολείπεται ἢ κοινὰ καὶ τετριμμένα θεωρεῖαι, μυριάκις ἐπαναληφθεῖσαι ἀπὸ τοῦ Πλάτωνος μέχρι τῶν τελευταίων κοινωνιολόγων.

Ούτε σπουδαιότερος, ούτε πρωτοτυπότερος είναι τοῦ προμνημονευθέντος ὁ ἕτερος Γάλλος μεταρρυθμιστὴς Κάρολος Φουριέ. Ἡκιστα μελετήσας καὶ σκεφθεὶς περὶ τοῦ ὀργανισμοῦ τῆς ἀνθρωπίνης κοινωνίας, ἠθέλησεν αὐτοσχεδίως νὰ μεταρρυθμίσῃ αὐτήν, διατυπώσας νέον ὀργανισμόν αὐτῆς καὶ νέα σχέδια. Εἶναι ἄσκοπον ν' ἀναλυθῇ ὧδε ἡ πλήρης τοῦ συστήματός του ιδέα, καθ' ἣ ἡ κοινωνία λαμβάνει στρατιωτικὴν τινὰ ὀργανισμόν, κατὰ φάλαγγας διακινημένη καὶ λαμβάνουσα τὴν παράδοξον καὶ ἀνύπαρκτον ἐλληνικὴν λέξιν *Φαλαγκτήριον* (phalanstère). Ὁ Φουριέ ἐφρονεῖ ὅτι ἠδύνατο νὰ συνενώσῃ τοὺς ἀνθρώπους πρὸς ἀλλήλους κατὰ κεφάλαιον, ἐργασίαν καὶ εὐφύαν· τέλος τοῦ συστήματος αὐτοῦ ἦτο νὰ ἐπενέγκῃ τὴν ἁρμονίαν μεταξὺ τῶν τριῶν τούτων στοιχείων τῆς ἠθικῆς καὶ ὕλικῆς προόδου τῆς κοινωνίας· οὕτως ἠθέλην ἀπελευθερωθῇ ὁ ἀνθρώπος ἀπὸ τῶν πλῃθῶν, ἠθελε δὲ θριαμβεύσει ἐν τῷ φυσικῷ καὶ τῷ ἠθικῷ κόσμῳ ἡ συμπάθεια κατὰ τῆς δικαιοσύνης. Οὐδὲν πλέον κατὰ συνέπειαν ὠνειροπόλει, ἢ τὴν ὁλοσχερῇ ἀνακαίνισιν τοῦ φυσικοῦ καὶ τοῦ ἠθικοῦ κόσμου κατὰ τὰς παντασιώδεις ἀρχὰς τοῦ συστήματός του.

Αἱ παράδοξοι αὗται θεωρίαι δὲν ἔμειναν ἄνευ ἀπηχήσεως ἐν Γαλλίᾳ. Εὗρον τοὺς δυσηρεστημένους ἐν τῇ κοινωνίᾳ, ὅπως προσεταιρισθῶσιν αὐτοὺς ἐν τῇ νέᾳ αὐτῆς ἀναδιοργανώσει. Καθ' ὃν χρόνον ἡ τρίτη τάξις ἐν Γαλλίᾳ, ἡ ἐκπροσωποῦσα τὸ κεφάλαιον, διηύθυνε τὴν γαλλικὴν πολιτείαν, πολιτικοὶ δημαγωγοὶ καὶ ὠνειροπόλοι ἐπωφελήθησαν τῶν θεωριῶν τούτων, ὅπως μεταχειρισθῶσιν αὐτὰς ὡς σημαίναν νέας ἐπαναστάσεως. Ἀμαθὴς πολιτικὴ κοινωνία ἔτεινεν εὐμενὲς οὖς εἰς τὰ γοητευτικὰ ἄτματα τῶν κοινωνιστικῶν σειρήνων, ψαλλουσῶν αὐτῇ τὸ ἐωθινὸν προανάκρουσμα νέας κοινωνικῆς δημιουργίας, ἐχειροκρότησε τὸν Proudhon κηρύξαντα μετ' ἀναιδείας τὴν ἀρνησιν ὡς λογικὸν καὶ τὴν ἀναρχίαν ὡς πολιτικὸν αὐτοῦ ιδεῶδες, ἀποκαλέσαντα τὴν ιδιοκτησίαν κλοπὴν καὶ τὴν θεότητα τὸ κακόν· παρηκολούθησε τὸν Cabet εἰς τὰ ἱκάρεια αὐτοῦ ταξείδια καὶ τὰ ἐνοχὰ κοινωνικὰ σχέδια, καὶ ἐπευφήμησεν εἰς τοὺς ἀκαταλήπτους φιλοσοφικοὺς γρίφους τοῦ Πέτρου Leroux, χρησιμφοῦντος τὰς νέας αὐτοῦ θρησκευτικὰς καὶ κοινωνικὰς ἀποκαλύψεις.

ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοιούτων δυσσιῶνων ἐμβλαστήριων ἐξηγέρθη ἐν ἔτει 1848 ἡ γαλλικὴ κοινωνία. Λουδοβίκος Βλάγκ, εἰς τῶν πρωταγωνιστῶν τῆς κοινωνικῆς μεταρρυθμίσεως ἀνῆλθεν εἰς τὴν κυβέρνησιν ὅπως πραγματοποιήσῃ τὰς θεωρίας ταύτας καὶ εἰσαγάγῃ ἐν Γαλλίᾳ νέον χρυσοῦν οικονομικὸν αἰῶνα. Ἡ πολιτεία ὤφειλε κατὰ τὸν μεταρρυθμιστὴν ὀπουργὸν νὰ πραγματοποιήσῃ μέγα δάνειον, δι' οὗ νὰ ἰδρῦσῃ κοινωνικὰ ἐργαστήρια περιλαμβάνοντα ἅπαντας τοὺς κλάδους τῆς ἐθνικῆς βιομηχανίας. Μόνη ἡ πολιτεία ὤφειλε νὰ διανέμῃ τὴν παραγωγήν καὶ τὴν βιομηχανίαν, ἔχουσα πρὸς τοῦτο ἀπόλυτον ἐξουσίαν. Καὶ οὕτως ἀντὶ τοῦ ἐλευθέρου διαγωνισμοῦ ὤφειλε νὰ καθιερωθῇ τὸ μονοπώλιον τῆς πολιτείας. Ἡ ἀπόπειρα ἐγένετο. Ἡ γαλλικὴ κυβέρνη-

εις ἀπεφάσισε τὴν σύστασιν ἐν Παρισίοις δημοσίων ἐργαστηρίων, αὐτὴ ἀναλαμβάνουσα τὴν διεύθυνσιν κατὰ τὰς θεωρίας τοῦ ὑπουργοῦ Λουδοβίκου Βλάγκ· ἀλλ' ἡ πλάνη ταχέως κατεδείχθη. Οἱ ἐργάται ἀντὶ τῆς ὑποσχομένης αὐτοῖς καθολικῆς πανακείας διὰ πάσας αὐτῶν τὰς χρείας, εἶδον τὴν ἔλλειψιν ἐργασίας καὶ κατὰ συνέπειαν τὴν στέρησιν. Φοβερὰ ἐργατικὴ στάσις ἐκραγεῖσα ἐν Παρισίοις, ἐπήνεγκε κοινωνικὸν κλονισμόν, τὸ δὲ ἔθνος δὲν ἀπηλλάγη τῆς κοινωνιστικῆς ταύτης ἀπειλῆς, ἥ ὅπως πέσῃ εἰς τὰς ἀγκάλας ἀπίστου αὐτοκρατορίας, ἥτις ἐπὶ εἰκοσαετίαν διευθύνουσα τὰς τύχας τῆς Γαλλίας, ὠδήγησεν αὐτὴν—ἐκεῖ ὅπου τὴν ὠδήγησεν! . . .

Γ'

Ἡ μεταρρύθμισις τοῦ Λουθήρου, τὰ ἐπακολουθήσαντα αὐτὴν δεινὰ τῶν μακρῶν πολέμων, οἵτινες κατηρήρωσαν τὴν Γερμανίαν, εἶχον ἐπενέγκει μακρὰν πνευματικὴν γαλήνην, συνεχισθεῖσαν κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἤττον μέχρι τῶν μέσων τοῦ παρελθόντος αἰῶνος. Οὐδεμίᾳ ἐτάραττεν ἀνησυχία τὴν γαλήνην τοῦ γερμανικοῦ πνεύματος. Αἱ σχολαστικαὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον συζητήσεις τῆς πανεπιστημιακῆς καθέδρας ἥμισυ ἦσαν πρόσφοροι πρὸς ἀνακίνησιν ζητημάτων καθολικῆς ἀξίας καὶ σημασίας, δυναμένων ν' ἀναρριπίσωσιν ἔθνικα αἰσθήματα καὶ ἰδεώδη. Μυστικὸς ρεμβασμὸς, θεωρητικὴ ἔκστασις, ὑπομυμνήσκουσα τὰς μεταφυσικὰς ἐκείνας ἀποπλανήσεις τοῦ Ἰνδικοῦ πνεύματος, τοιαύτη ἦτο ἡ διανοητικὴ ἐργασία τῆς Γερμανίας, καθειρχθείσης ἐντὸς τῆς στενότητος τῶν σχολαστικῶν τύπων καὶ σχηματῶν τῆς φιλοσοφίας τοῦ Οὐολφίου, καταστάσης ἀπὸ τινος χρόνου ἐπισήμου φιλοσοφίας τῶν γερμανικῶν πανεπιστημίων. Ὁ λαὸς ἀνεπαύετο ἀμέριμνος ὑπὸ τὴν σκιάν τῆς προστατευτικῆς κυβερνήσεως τῶν τιμαριωτικῶν αὐτοῦ ἀρχόντων, ἥμισυ ἐνδιαφερόμενος περὶ κοινωνικὰ ἢ πολιτικὰ ζητήματα, ζῶν, ἐργαζόμενος καὶ διακτώμενος, ἐγειρόμενος τὴν πρωίαν καὶ κατακλινόμενος τὴν ἑσπέραν κατὰ τὰς παραδόσεις τῶν σεβαστῶν αὐτοῦ προγόνων, κατὰ τὰς ὁδηγίας καὶ τὰς διατάξεις τῆς ἀστυνομικῆς αὐτοῦ κυβερνήσεως. Ἀληθῶς ἀποστάτις διάνοια ἀπετόλμα ἐνίοτε νὰ ταραχῇ τὴν σεβασμίαν ταύτην γαλήνην τῆς γερμανικῆς νωχελείας, συζητοῦσα καὶ ἀνυψοῦσα ὑπερβατικὰ τινὰ ζητήματα ἀπὸ τῆς ἀκαδημαϊκῆς ἔδρας μικροσκοπικῆς τινος κωμωπώσεως, ἀλλ' οἱ φιλοσοφικοὶ οὗτοι ρεμβασμοί, ὅσον καὶ ἂν ἦσαν ἐπαναστατικοὶ κατὰ τοῦ καθεσῶτος, οὐδενὸς ἄλλου ἢ τοῦ ἀποστάτου μόνον καθηγητοῦ ἐτάραττον τὴν γαλήνην, ἀπασχολοῦντες τὰς μακρὰς τῶν φιλοσοφικῶν αὐτοῦ ἀγρυπνιῶν νύκτας· καὶ διελύοντο τὰ ὄνειρα τῆς μεταφυσικῆς αὐτοῦ συλλήψεως ὡς τὰ νέφη ἐνώπιον τοῦ ἡλίου τῆς πραγματικότητος· ἡ γερμανικὴ κοινωνία μετὰ μείζονος ἡδονῆς συνεζήτει καὶ ἐνδιαφέρετο περὶ τῆς ποιότητος τοῦ ζυθοῦ μᾶλλον ἢ περὶ τῆς οὐσίας οἰουδῆποτε προσφερομένου αὐτῇ δυσχωνεύτου προβλήματος.

Ἀλλὰ βαθμυδὸν ἡ γαλήνη αὕτη ἤρξατο ταρασσομένη· ἡ ἀπὸ τῶν ἀρχῶν ἡδὴ τοῦ δεκάτου αἰῶνος ὁσημέραι αὐξάνουσα πνευματικὴ ζύμωσις ἐν Γαλλίᾳ μετεδόθη καὶ ἐντεῦθεν τοῦ Ῥήνου, νέαι δὲ τάσεις καὶ νέα ἰδεώδη ἀρχονται ἀπασχολοῦντα τὴν ἐνέργειαν τοῦ γερμανικοῦ πνεύματος· ἡ ποίησις, ἡ φιλοσοφία ἐπανίστανται κατὰ τῶν τύπων ὀχληρᾶς παραδόσεως, ὑπὸ τὴν θανατηφόρον τῆς ὁποίας σκιὰν ἀνεπαύστο ἐξηντλημένη ἡ γερμανικὴ διάνοια. Ἐν τῇ ποιήσει ἡ ἐπανάστασις ἀρχεται ὑποδηλούμενη παρὰ τῇ σχολῇ τῆς ἐπικληθείσης περιόδου τῆς θινέλλης καὶ πάλλης (Sturm und Drangperiode), καταφκίναται πληρεστέρα παρὰ τῷ Lessing, προκηρύττοντι τὴν ἐλευθερίαν τῆς συνειδήσεως ἐν τῷ *Nathan* αὐτοῦ καὶ τοῖς *Εκατὸν παραγγέλμασι* πρὸς ἀνατροφήν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, διατυποῦντι τὰ καθήκοντα καὶ τὸν τύπον τῆς ἀστικῆς ἀρετῆς ἀπέναντι τῆς διαφθορᾶς τοῦ ἐκνευρισμένου τιμαριωτισμοῦ ἐν τῇ Αἰμυλίᾳ Γαλόττη καὶ τέλος εὕρισκεν τὸν εὐγενέστατον τύπον, τὴν ὑψίστην αὐτῆς ἔκφρασιν παρὰ τῇ ξυνωρίδι τῶν ἐπιφανεστάτων ἀντιπροσώπων τοῦ ποιητικοῦ πνεύματος τῆς Γερμανίας—τῷ Σχιλλέρῳ καὶ τῷ Γκαίτη. Οἱ *Αἰσθαί*, ὁ *Γουλλιέλμος Τέλλος* καὶ τὸ ἰδεώδες ἐκεῖνο πρόσωπον τοῦ δὸν *Πόζα* ἐν τῷ δράματι τοῦ δὸν *Καρλόλου* εἶναι εὐγλωττοι ὕμνοι τῆς νέας κοινωνικῆς καὶ πολιτικῆς ἐπαναστάσεως, ἥτις περὶ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἐκρήγνυται ἐν Γαλλίᾳ, ἐνῷ ἐν τῷ *Φαύστῳ* προσωποποιεῖται ἡ τελεία ἀπολύτρωσις τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος, διασπῶντος τὰ δεσμὰ τῆς παραδόσεως καὶ ἐπιθέτοντος τὸν ἐπιτύμβιον λίθον τοῦ σκεπτισμοῦ τοῦ ἐπὶ τοῦ μνήματος τοῦ παρελθόντος.

Ἔτι τολμηροτέρα καὶ καθολικωτέρα διατρανοῦνται ἡ ἐπανάστασις ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ· ὁ Ἑρμανουήλ Κάντιος ἀπὸ τῆς ὑπερβορείου Κκινιξβέργης δημοσιεύει τὴν *Κριτικὴν* τοῦ ὀρθοῦ τοῦ λόγου· εἶναι ὁ Ῥοδεσπιέρος τῆς φιλοσοφικῆς ἐπαναστάσεως ἐν Γερμανίᾳ, κατὰ τὴν ἐπιτυχὴ προμοίωσιν τοῦ Ἑρρίκου Χάινε. Ἡ Κριτικὴ τοῦ καθαροῦ λόγου ἦτο μύδρος διάπυρος, κατενεχθεὶς κατὰ τοῦ κλονιζομένου φιλοσοφικοῦ οἰκοδομήματος, ὅστις ἐν τῷ ἄμα ἐκραγεῖς, ἐπαρουσίασεν, οἶονεὶ διὰ μαγικῆς μαγγανείας, νέον φιλοσοφικὸν κόσμον. Ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τοῦ βιβλίου τούτου χρονολογεῖται νέα ἀρετηρία ἐν τῇ ἱστορικῇ τοῦ πνεύματος σταδιοδρομίᾳ, πράγματι ἐγκιννίζουσα τὴν αὐθεντίαν τοῦ λόγου, ὡς ὑπερτάτου τῶν ὄντων κριτηρίου. Μετὰ τὸν Κάντιον παρίσταται ἐπὶ τῆς σκηνῆς ὁ Φίχτης, τὴν αὐτὴν ἀκολουθῶν κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον πορείαν· ἡ γαλλικὴ ἐπανάστασις καταβιβάζει τὸν φιλόσοφον ἀπὸ τῶν νεφῶν τοῦ ἀπολύτου ἰδανισμοῦ τοῦ εἰς τὴν χώραν τῆς πραγματικότητος. Μετὰ διαπύρου εὐγλωττίας, συγγενεούσης ὑπὸ τινος ἐπόψεως τῇ τοῦ Γουσσῶ, πρῶτος ἐν τῇ πετρίδι του κηρύσσεται ὑπὲρ τῆς νέας μεταβολῆς, ἀπαιτῶν ἐλευθερίαν συνειδήσεως καὶ πολιτικὴν ἐλευθερίαν παρὰ τῶν ἡγεμόνων, ἀπολογούμενος δὲ ἐνώπιον τοῦ γερμανικοῦ δημοσίου ὑπὲρ τῆς γαλλικῆς ἐπαναστάσεως· βραδυτέρον, ὅτε ὁ ξένος κατακτητὴς κατέστησε τὴν Γερμανίαν θέα-

τρον τῆς ἐνόχου αὐτοῦ ματαιοδοξίας, οἱ φλογεροὶ τοῦ Φίχτου λόγοι εἰς τὸ Γερμανικὸν ἔθνος, ἦσαν οἱ ἀφυπνίσαντες αὐτὸ ἀπὸ τοῦ πολιτικοῦ ληθάργου, οἱ ἐξανγκιάσαντες αὐτὸ εἰς τὴν ἔνοπλον ὑπεράσπισιν τῶν δικαιωμάτων του κατὰ τοὺς ὑπὲρ ἐλευθερίας ἀγῶνας τοῦ γερμανικοῦ λαοῦ ἐν ἔτει 1813 καὶ 1814. Μετὰ τὸν Φίχτην ἦλθεν ὁ Σχελλίγγιος, νέας τριβούς διαγράφων ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ πνεύματος, καὶ ἐπὶ τέλους ὁ Ἑγελος, τὸ καθολικώτατον φιλοσοφικὸν τῆς καθ' ἡμᾶς ἐποχῆς πνεύμα, ἐπιθέσας τὸ στέγασμα τοῦ φιλοσοφικοῦ οἰκοδομήματος τῶν νεωτέρων χρόνων, ἐπιλύτας κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον τὰ τελευταῖα προβλήματα ἐν τῇ θρησκείᾳ, τῇ πολιτικῇ ἐπιστήμῃ, τῇ ἱστορίᾳ. Σπανίως φιλόσοφος ἔσχε τοιαύτην ἐπὶ τοῦ πνεύματος τῆς ἐποχῆς αὐτοῦ ἐπίδρασιν, οἷαν ὁ Ἑγελος. Ἡ φιλοσοφία αὐτοῦ παρήγαγε νέας ἐπιστήμας καὶ διεμόρφωσεν ἑτέρας· ἦτο ἡ τελευταία ἔκφρασις τοῦ ἐπιστημονικοῦ πνεύματος τῶν νεωτέρων χρόνων.

Ἄλλ' ὅσον ἡ πτῆσις τῆς γερμανικῆς φιλοσοφίας ἀπὸ τοῦ Καντίου μέχρι τοῦ Ἑγέλου ὑπῆρξεν ὑψιπετεστέρα, αἰθεριωτέρα, ἐπὶ τοσοῦτον ἡ μετὰ ταῦτα κατὰπτωσις αὐτῆς ὑπῆρξε βαθυτέρα, ταπεινωτέρα, παριστῶσα καταπληκτικὴν ἀμοιότητα καὶ ἀναλογίαν πρὸς τὴν πτώσιν τῶν τελευταίων χρόνων τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος, ὑπομνησκουσα τὴν μετὰ τὸν Πλάτωνα καὶ τὸν Ἀριστοτέλη περίοδον τῶν Στωϊκῶν, τῶν Σκεπτικῶν καὶ τῶν Ἐπικουρείων. Μετὰ τὸν εὐγενῆ ἰδανισμόν τοῦ Φίχτου καὶ τοῦ Ἑγέλου τὸ γερμανικὸν πνεῦμα παρεξστράπη ἀπὸ τόλμης εἰς τόλμην, ἀπὸ πλάνης εἰς πλάνην, ὅπως βυθισθῇ ἐπὶ τέλους εἰς τὴν ἰλὺν τοῦ ὑλισμοῦ· ἐνὸς Vogt, ἐνὸς Moleschott, ἐνὸς Büchner. Εἰς οὐδένα τῶν μαθητῶν αὐτοῦ εἶχεν ἀποκαλύψει θνήσκων ὁ μέγας τοῦ Βερολίνου φιλόσοφος τῆς διαλεκτικῆς αὐτοῦ τὸ μυστήριον πλῆρες, τέλειον. Οὕτως ἡ σχολὴ αὐτοῦ διεσπάρθη· ἐπῆλθεν ἡ διαίρεσις αὐτῆς εἰς κέντρον, δεξιὰν πτέρυγα καὶ ἀριστεράν· τὰ τολμηρότατα, τὰ ἀνησυχότατα πνεύματα, οἱ ριζοσπαστικοί, ἀπομακρύνονται ὁσμήραι ἀπὸ τῆς ὑπὸ τοῦ αἰρεσιάρχου διαχαρὰς τριβῆς, τρέπονται νέας ὁδοὺς καὶ αὐτοσχεδιάζουσι νέας συστήματα· ὁ Δαυίδ Στράους καὶ ὁ Βρόνο Μπάουερ δι' αὐστηράς καὶ ἀμειλίχτου κριτικῆς ἐπιτίθενται κατὰ τῶν βάσεων τοῦ χριστιανισμοῦ, διαμφορῶντες τὴν θεότητα αὐτοῦ· ὁ Λουδοβίκος Φάγγερμπαχ ἀποκηρύττων τὸν χριστιανισμόν, ὑποκαθίστησιν εἰς αὐτὸν νέαν θρησκείαν, ἀνακηρύττων ὡς θρησκευτικὸν αὐτῆς Πιστεύω τὸ homo homini Deus· ὁ Ἀρνόλδος Ρυγε διὰ τῶν χρονικῶν τῆς Χάλλης καὶ τῆς Γερμανίας σαλεύων τὰς βάσεις τοῦ ὑφισταμένου κοινωνικοῦ καθεστώτος, προπαρασκευάζει νέαν ἐπανάστασιν καὶ ἐπὶ τέλους ὁ Μάξ Στίρνερ, παρ' ᾧ ἐκπροσωπεῖται ἡ τελευταία ἔκφρασις, τὸ μὴ περαιτέρω τῆς τάσεως τῆς ἀριστερᾶς πτέρυγος τοῦ Ἑγέλου, ἐν συγγράμματι τελείας σοφιστικῆς παραδοξολογίας, κάλλιον εἰπεῖν μακίας, ἀρνεῖται πᾶσαν ἀρχὴν θρησκείας, ἰδιοκτησίας, κοινωνίας. Οὐδὲν πλέον ὑφίσταται ἔξω τοῦ ὑποκειμένου· θεότης, ἀνθρώπινον γένος, πατρίς, καθολικὴ ἰδέα, ἀπόλυ-

τος ἀρχή, δίκαιον, ἐλευθερία, ἠθικότης, ἔρως, ἀδελφότης, κοινότης συμφερόντων, οὐδὲν ὑφίσταται, οὐδὲν ἔχεται ἀληθείας καὶ πραγματικότητος ἐκτὸς τοῦ ἀτόμου, τὸ ὁποῖον μόνον ἐνκαταλείφθην ἐν μέσῳ τῆς φοβερᾶς ταύτης καταστροφῆς, ἀπαγγέλλει ὡς ἐπικηδεῖον ἄσμα ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τῆς πατρίδος του καὶ τῆς ἀνθρωπότητος τὰς ἀπαισίους ταύτας ὠρυγὰς παραληροῦντος πνεύματος :

« Ἀκούσατε ! ἐνῷ γράφω ταῦτα, οἱ κώδωνες ἄρχονται σημαίνοντες· αὖριον εἶναι ἡ δεκάτη ἑκατονταετηρίς τῆς συστάσεως τῆς ἀγαπητῆς ἡμῶν Γερμανίας ! Λοιπὸν ! πλήξατε, πλήξατε τὴν ἐπικηδεῖον κωδωνοκρουσίαν ! Οἱ γερμανικοὶ λαοὶ ἔχουσιν ἤδη ἀπισθεῖν αὐτῶν χιλιετῆ ἱστορίαν· ὁποῖος μακρὸς βίος ! ὦ λαοὶ, κοιμήθητε ἐν τῷ τάφῳ, ὅπως μὴ ἐξεγερθῆτε ποτὲ πλέον, ὥστε δὲ ἐλεύθεροι ὅλοι ἐκεῖνοι, τοὺς ὁποίους ἐδουλοῦσθε ἐπὶ τοσοῦτον μακρὸν χρόνον ! Ὁ λαὸς ἀπέθανεν, ἐγὼ δὲ ζῶ μόνον ! . . . Αὖριον, ὦ Γερμανίε, θέλουσι σὲ ὁδηγήσει εἰς τὸν τάφον· θέλουσι σὲ ἀκολουθήσει ἐκεῖ ἡμέραν τινὰ τὰ ἄλλα ἀδελφὰ σου ἔθνη· ὅταν δὲ ταῦτα ἐνταφιασθῶσιν, ὅταν ἡ ἀνθρωπότης σύμπασα κατέλθῃ εἰς τὸν τάφον, τότε θέλω μόνον καταστῆ ἐλεύθερος, τότε μόνον περιχαρὴς θέλω ἀνακτῆσαι τὴν κληρονομίαν μου ! . . . »¹

Πῶς ἀπὸ τοῦ ὕψους ἐκείνου τοῦ ἀπολύτου ἰδανισμοῦ ἡ Γερμανία ἐξέπεσεν εἰς τὴν ἀρνησιν καὶ τὴν εἰρωνεῖαν ταύτην ἀπελπισμοῦ ἄνευ ὁρίων, ὅπως βραδύτερον αὐτοκτονήσῃ ἐν τῷ φιλοσοφικῷ πεσσισμοῦ, ἐν τῇ ἰνδικῇ ταύτῃ πνευματικῇ συλλήψει τοῦ Σχίοπενχάουερ καὶ τοῦ Χάρτμανν, τῆς τελευταίας ταύτης ἐκφοράσεως τῆς γερμανικῆς φιλοσοφίας ; Μὴ καταλογίσωμεν καθ' ὁλοκληρίαν εἰς τὴν φιλοσοφίαν τὰς οἰκτρὰς ἀποπλανήσεις τοῦ γερμανικοῦ πνεύματος. Ὑπόλογος τῆς πνευματικῆς ταύτης τοῦ γερμανικοῦ ἔθνους καταστάσεως εἶναι ἡ πολιτικὴ κατάστασις, εἰς ἣν τοῦτο περιέστη μετὰ τὸν ἐν Βιέννῃ θρίαμβον τῆς ἱερᾶς συμμαχίας. Ἡ πνευματικὴ αὐτοῦ ἐλευθερία εὐρέθη ἀντικρὺς ἀντιφάσκουσά πρὸς τὴν κοινωνικὴν καὶ πολιτικὴν αὐτοῦ δουλείαν. Ἐὰν σήμερον ὀφείλομεν νὰ καταλογίσωμεν τὸν θρίαμβον καὶ τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ μηδενισμοῦ ἐν Ρωσίᾳ εἰς τὴν ὑπερφίαλον συμπεριφορὰν τῆς ῥωσικῆς κυβερνήσεως, οὗτης καθαρᾶς ἀρνήσεως πάσης πολιτικῆς ἠθικότητος καὶ ἀρετῆς, διὰ τοὺς αὐτοὺς λόγους ὀφείλομεν νὰ ἐπιρρίψωμεν τὴν εὐθύνην τοῦ φιλοσοφικοῦ τούτου ὕλισμοῦ καὶ σκεπτισμοῦ εἰς τὴν πολιτικὴν ἀντίδρασιν κατὰ πάσης κοινωνικῆς καὶ πολιτικῆς ἐλευθερίας, τὴν θριαμβεύσαν ἐν τῇ πολιτικῇ τῶν γερμανικῶν κυβερνήσεων μετὰ τὸ 1815.

Μάτην ἐν ἔτει 1789 ἐκηρύχθη ὁ κυρίαρχος λόγος τῆς ἐλευθερίας ἀπὸ τῆς Γαλλίας εἰς τὴν εὐρωπαϊκὴν κοινωνίαν· ὁ γερμανικὸς λαὸς ὑπὲρ πάντα ἄλλον ἐν Εὐρώπῃ ἐρρόφησε μέχρι τρυγὸς τὸ νέκταρ ἐκεῖνο τῶν ἐπαγγελιῶν νέας κοινωνικῆς καὶ πολιτικῆς ζωῆς, τὸ ὁποῖον προσήνεγκεν αὐτῷ ἡ ἐπαγωγὸς χεὶρ τῆς γαλλικῆς ἐπαναστάσεως, ἐν δὲ τῇ γοητευτικῇ ταύτῃ μέθῃ εἶχεν

¹ Max Stirner's *Der Einzige und sein Eigentum*, 285—286.

αίσθανθῇ καὶ ὀνειροπολήσῃ κατὰ πρώτην φοράν ὅλα τὰ θέλητρά καὶ ὅλας τὰς ἡδονάς, ὥς προσφέρει εἰς λαόν τινα ἢ πολιτικὴν ἐλευθερίαν· ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ πλατωνικοῦ τούτου ἐνθουσιασμοῦ εἶχε πολεμήσῃ κατὰ τῆς ξένης κατακτήσεως ὑπὲρ τῶν ἡγεμόνων καὶ τῶν κυβερνήσεων αὐτοῦ, φανταζόμενος ὅτι πολεμεῖ ὑπὲρ τῆς γερμανικῆς ἐλευθερίας. Ἡ μετὰ τὸ 1815 ἐπελθοῦσα ἀντίδρασις κατέδειξεν ἐναργῶς τὴν πλάνην καὶ διέψευσε τὰς ἐλπίδας αὐτοῦ καὶ τὰ ὄνειρα περὶ τοῦ μέλλοντος τῆς γερμανικῆς ἐλευθερίας. Ὅσοι μᾶλλον ἠσθάνετο τὴν ὀδύνην τῆς ἀπωλείας, ἣν ὑφίστατο, ἐπὶ τοσοῦτον ὁ ἀπελπισμὸς αὐτοῦ καθίστατο ὀλιθερώτερος, ἀπαισιώτερος· ἡ πολιτικὴ ἐλευθερία εἶναι τὸ ἐξοχώτερον σχολεῖον καὶ παιδευτήριον τῆς ἡθικῆς διαμορφώσεως καὶ ἀναπτύξεως τῆς κοινωνίας· κρτύνει τὸ πνεῦμα καὶ ἐξευγενίζει τὴν καρδίαν· παρὰδειγμα ὁ ἀγγλικὸς καὶ ὁ ἀμερικανικὸς λαὸς, ὁ νηφάλιος αὐτοῦ κοινωνικὸς βίος, παραβλλόμενος πρὸς τὸν βίον λαῶν τινῶν τῆς ἡπειρωτικῆς Εὐρώπης. Ἐντεῦθεν ἐπῆλθεν ἡ πτώσις, ὁ ἀπελπισμὸς, σχεδὸν εἰπεῖν ἡ ἀπόπειρα αὐτοκτονίας τοῦ γερμανικοῦ πνεύματος, ἐν τῇ ἀπογνώσει αὐτοῦ ριφθέντος εἰς τὰς ἀγκάλας τοῦ ὕλισμοῦ, τοῦ σκεπτισμοῦ, τοῦ πεσσιμισμοῦ, τοῦ κοινωνισμοῦ ἐπὶ τέλους.

Αἱ προηγουμένως ἐκτεθεῖσαι γαλλικαὶ κοινωνιστικαὶ ἰδέαι τοῦ Σαιν Σίμωνος, τοῦ Φουριέρου, τοῦ Λουδοβίκου Βλάχκ καὶ τῶν ὁμοίων, ὑποστηριζόμεναι ὑπὸ τῆς ἐπιφυλλίδος καὶ τῆς μυθιστορίας, διεδίδοντο οὐ μόνον παρὰ τῷ γαλλικῷ λαῷ, ἀλλὰ διὰ μεταφράσεων καὶ παρὰ τοῖς ξένοις ἔθνεσι, πρώτιστα δὲ πάντων παρὰ τῷ γερμανικῷ. Ἀνήσυχα καὶ ἀνεξάρτητα τινα πνεύματα ἐν Γερμανίᾳ, ὧν σπουδαιότερα ὁ Boerne, ὁ Ruge, ὁ Marx, ἀποκλίνοντα ἰδίως εἰς τὴν δημοκρατίαν, συνετέλεσαν εἰς τὴν εἰσαγωγὴν ἐν Γερμανίᾳ τῶν τάσεων καὶ τῶν πόθων τῆς γαλλικῆς δημοκρατίας, ὅταν δὲ αἱ τάσεις αὗται ἀπέληξαν εἰς τὴν κοινωνιστικὴν κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον τοῦ 1848 ἐπανάστασιν, ἡ Γερμανία ὑπὲρ πάν ἄλλο τῆς Εὐρώπης ἔθνος ἠσθάνθη τὸν ἀπὸ τῶν ιδεῶν τούτων κλονισμὸν καὶ τὴν ἐπίδρασιν.

Αἱ κοινωνιστικαὶ θεωρίαι ἐν Γερμανίᾳ δὲν ὑπῆρξαν ἢ ἀπλῆ ἀντιγραφὴ καὶ ἀπομίμησις τῶν ἀγγλικῶν καὶ γαλλικῶν θεωριῶν, τελειότερον συστηματοποιηθεῖσαι καὶ διατυπωθεῖσαι ὑπὸ τοῦ γερμανικοῦ φιλοσοφικοῦ πνεύματος· ἰδίως δ' ἀνεπτύχθησαν κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον ὑπὸ τῆς ἀριστερᾶς πτέρυγος τῆς τοῦ Ἑγέλου σχολῆς, ἀφ' ἧς ἐξῆλθον ὁ Ἀρνόλδος Ruge, ὁ Κάρολος Marx καὶ ὁ Φερδινάνδος Lassalle.

Πρῶτος ἐν Γερμανίᾳ πρᾶγματευθεὶς τὰς κοινωνιστικὰς θεωρίας ὑπῆρξε ῥάπτῃς τις, τοῦνομα Weilling, οὐδὲν πλέον πράξας ἢ ἀναλύσας τὸν Ὀργανισμὸν τῆς ἐργασίας, τὸ κοινωνιστικὸν τοῦτο τοῦ Λουδοβίκου Βλάχκ πρόγραμμα. Βραδυτέρον ἕτερος ἀνὴρ μεγάλῃς πολυμαθείας καὶ εὐγενῶν φιλανθρωπικῶν ἀρχῶν, ὁ ψευδώνυμος Karl Marlo ἀνέπτυξεν ἐπιστημονικώτερον τὰς θεωρίας ταύτας. Ἀλλ' ἀμφότεροι οὗτοι δὲν ἠδυνήθησαν νὰ ἐπιδράσωσιν ἐπὶ τοῦ

δημοσίου πνεύματος. Ἀληθεῖς τοῦ κοινωνισμοῦ ἀπόστολοι ἐν Γερμανίᾳ ὑπῆρξαν οἱ Ἰουδαῖοι Κρόλος Marx καὶ Φερδινάνδος Lassalle, οἱ καταδιώξαντες τὸν κοινωνισμόν ἀπὸ τῆς σφαίρας τῆς θεωρίας ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς ἐνεργοῦ πολιτικῆς, ἐξ ὧν ἰδίως ὁ τελευταῖος διὰ τῆς σπινίας καὶ ἐκτάκτου αὐτοῦ εὐφυΐας καὶ δικλექτικῆς δεινότητος ἐδημιούργησε καὶ διωργάνωσε τὴν τοσοῦτον ἐπίφοβον καὶ πολυθρύλητον καταστάσιν σήμερον ἐν τῇ νέᾳ γερμανικῇ αὐτοκρατορίᾳ πολιτικὴν μερίδα τῆς κοινωνιστικῆς δημοκρατίας.

(Ἐπεταῖ τὸ τέλος).

Ν. ΚΑΖΑΝΗΣ ὁδηγητής.

ΟΜΗΡΙΚΑΙ ΜΕΛΕΤΑΙ ΠΑΡΑ ΡΩΜΑΙΟΙΣ

Β' *

Μετὰ ταῦτα μνημονεύεται ὑπὸ τοῦ Wernsdorf ἐνθ' ἄνωτ. σ. 569 ὁ Νίνιος Κράσσος. Ἐν τούτοις διαπορεῖται, ἂν τὸ ὄνομα τοῦτο ἐτέθη πλημμελῶς ἀντὶ τοῦ Ματίου, ἢ ἂν ὑπεδηλοῦται ἄλλος τῆς λατινικῆς Ἰλιάδος ποιητής¹. Παρὰ δὲ τὰς λοιπὰς ὑποτεταγμένας παραπομπὰς ἀναγνωστέα καὶ τὰ ὑπὸ τοῦ Bähr R. L. II σ. 287 Nachträge u. Beseitigungen zu Band I ἔχοντα ἐπὶ λέξεως ὧδε «παρὰ τοῦς ἄλλους καὶ τοῦ Νιννίου Κράσσου γίνεται μνήμη ὡς μεταφράστου τῆς Ἰλιάδος. Πλὴν ἀλλ' ὅμως αἱ εἰδήσεις εἶναι διάφοροι καὶ ἐλλόγως ἐγείρεται ἡ ἀμφισβολία μὴ τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος ὄνομα προέκυψεν ἐκ τοῦ παρεφθαρμένου Matius ἢ Mattius». Τούναντίον ὁ Βερνάρδος καὶ ὁ Χέρζ ὁμογνωμονοῦσιν, ὅτι ὁ Νίνιος Κράσσος, οὗ ὀλίγιστ' ἀποσπάσματα ἐσώθησαν παρὰ Πρισιανῶ, μεθρμήνευσε τὴν Ὀμήρου Ἰλιάδα πρὸς Πρισκ. X σ. 882 ἐν Ἰλιάδ. II:

secundo penetrat penitus thalamoque potitur

ὃν στίχον ὁ Wernsdorf καταλογίζεται ἐν τοῖς τοῦ ποιητοῦ τῶν Κυπρίων ἀσμάτων. Ἀντίστοιχον ἄλλον ὁμηρικὸν στίχον δὲν ἐδυνήθημεν νὰ ἐξιχνεύσωμεν. Καὶ ὁ μὲν Νόνιος² ἐν λ. fite μέμνηται στίχου τοῦ Κράσσου ἐκ τοῦ XVI βιβλίου τῆς Ἰλιάδος (σ. 323 ἐκδ. Gerlach).

Socii nunc fite viri (= ἑταῖροι ἄνδρες τῶρα δείχθητε)· ὁ δὲ Struve καὶ ὁ Wernsdorf τὸν στίχον τοῦτον ἀποδίδουσι τῷ Ματίῳ πρὸς Ὀμήρου Ἰλιάδ. O, 661 σὺ φίλοι, ἄνδρες ἔστε καὶ αἰδῶ θέσθ' ἐνὶ θυμῷ καὶ Πρισκ. IX, σ. 866 ἐκ τῆς XXIII ῥαψωδίας τῆς Ἰλιάδος τοῦ Κράσσου: Nam non connivi oculos ego, deinde sopore (= διότι δὲν κατέμυσα τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐγὼ, μετέπειτα

* Ἰδ. σελ. 506.

¹ Περὶ τούτου ἴδ. Osann Animadvers. ad L. G. Min. Apul. de Orthogr. σ. 30 καὶ Krehl εἰς Πρισιανὸν IX, 8 τ. 1 σ. 459 καὶ Bernhardt Gr. der R. L. σ. 406.

² Ἦτοι ὁ γραμματικὸς Νόνιος Μάρκελλος ὁ de differentiis vocabulorum συγγραφεύς.